

Splid, nedgang og nye impulser

HISTORISK TIDSSKRIFT 1917-1942

AF

HANS KRYGER LARSEN

De 25 år, der omfatter mellemkrigsårene plus et par år i hver ende, kan ikke på samme måde som de foregående årtier beskrives i harmoniske vendinger om fremskridt, fælles mål og fordragelighed. Snarere var der tale om konflikter, brydninger og uforsonlighed mellem personer og holdninger blandt historikere, inden for den danske historiske forening såvel som inden for dens bestyrelse og i arbejdet med Historisk Tidsskrift. Til nød kan man tale om en brydningstid, i bedste fald overgangstid, under alle omstændigheder om en periode, der også hvad angår tidsskriftets økonomi, udbredelse og kvalitet betegner en forbigående nedgang.

Selv om det er ganske givet, som skildret i det foregående afsnit, at der i årene op til 1917, under J.A. Fridericias og Kr. Erslevs redaktion af tidsskriftet, var udbredt enighed om kriterierne for videnskabelighed, om kildebehandling og om klart at skille det personlige og politiske fra det videnskabelige, såvel som om at afgrænse videnskabelige problemer fra ikke-videnskabelige, altså, at vi videnskabssociologisk befinder os i en typisk normalvidenskabelig periode, så er der alligevel i disse år væsenstræk og tendenser, der peger frem og tjener til at belyse de brydninger, der bliver så dominerende og rent ud skadelige i mellemkrigsårene.

For det første var det jo åbenbart, at vi selv i den lille kreds om forening og tidsskrift står overfor et generationsskifte. Med Fridericias og Edv. Holms død (1912 og 1915), Erslevs overgang til rigsarkivarembetet 1915 og Johannes Steenstrups afgang 1917 var gennembruddets mænd stort set borte. En 40-årig epoke i tidsskriftets historie var afsluttet, skrev C.O. Bøggild-Andersen i 100-års skriftet.¹

¹ Historisk Tidsskrift 10.Rk. Bd.5 (1939), s. 107-08.

Men samtidig med at der i den næste generation var en nærved fuldstændig solidaritet og opslutning om gennembruddets antagne værdier, var der en fraktionsdannelse tilbage, der vel nok fulgte politiske og holdningsmæssige tendenser, markant mellem Steenstrup og Erslev, mellem en national-konservativ og radikal grundholdning, men egentlig også replicerede disses forskellige opfattelse af den kritiske historieforsknings tilrettelæggelse og formål.² Men hvor forskelligheden i den foregående generation ikke havde været til hinder for et samarbejde som *Danmarks Riges Historie* (1896-1907), skulle den nu give sig udslag i pennefejder og bitre angreb i dagspressen, påståede konspirationer og retstvister.

For det tredje, og som uddybning af ovenstående, selvom den nye generation, der tog over, alle mere eller mindre så sig som arvtagere af Erslev, var der hurtigt uenighed om, hvad det indebar. Der kunne også, efter Erslevs egen rektortale 1911, uddybet i universitetsprogrammet samme år: 'Historieskrivning. Grundlinier...', være tvivl om, hvad han selv mente om det.³ På den ene side satte påvirkningen fra udlandet sig spor i tendenser til langt mere radikal kildekritik, en omstyrtende udrensning af alt alenestående foreliggende. På den anden side kom der også fra udlandet eksempler på nye synteser, der byggede på andre teoretiske fundamentter end den filologiske tekstkritik. Her først og fremmest økonomisk/strukturelle. Eksemplerne er mange og vil blive inddraget i den videre fremstilling.

Bidragende til et større udsyn var ikke mindst de nye elementer, J.A. Fridericia fra århundredskiftet havde tilføjet Historisk Tidsskrift i form af rubrikken 'Nyt fra historisk Videnskab i Ind- og Udland'. Som ovenfor angivet er rubrikken tegn på en yderligere manifestation af tidsskriftets professionalisering, idet den nationale historie måtte antages at hente inspiration fra og inddrage forskningsresultater fra international forskning. Og det var en linie, der snart skulle blive forsøgt fortsat. Den der gjorde det, var samtidig den person, der mere end nogen anden må bære ansvaret for modsætningernes negative udfoldelse, men også fortjener æren for, at der trods alt kom noget positivt ud af mellemkrigstidens store danske historikerfejde.

2 Den omfattende historiografiske debat siden 1970'erne er bibliograferet flere steder, fra Ladewig Petersens tidlige artikel: Omkring Erik Arup. Struktur og grænser i moderne dansk historieforskning (ca. 1885-1955), HT 78, s. 138-82, og Inga Floto: De seneste års danske historiografiske debat, Scandia bd. 47, 1981, s. 245-54, til Thyge Svenstrup: Arup – en biografi, 2006.

3 Se f.eks. A. E. Christensen: Fra Kr. Erslev til Erik Arup, i: Linier i dansk historieskrivning i nyere tid, 1976, s. 14.

Den danske historiske forening 1917-24

Erik Arup blev indvalgt i bestyrelsen i maj 1913. Han var da overarkivar, chef for Udenrigsministeriets arkiv, 37 år og havde allerede et betydeligt forfatterskab bag sig inden for dansk og international finans- og handelshistorie.⁴ En guldmedaljeafhandling fra 1898 om Huitfeldts kildeanvendelse var dog helt i traditionen fra Fridericia og Erslev, men allerede den store gennemgang af den finansielle side af erhvervelsen af Hertugdømmerne i 1400-tallet, der publiceredes i *Historisk Tidsskrift* 1903,⁵ den skarpsindige analyse af den europæiske regalismes oprindelse, samt ikke mindst disputatsen om engelsk og tysk kommissionshandels historie efter 1500 rakte i anlæg og perspektiv langt ud over, hvad man var vant til på Frue Plads. Regalime-afhandlingen blev 1905 trykt i *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, men var forinden afvist af *Historisk Tidsskrift*, formentlig både fordi emnet ikke var dansk, og fordi den ikke byggede på selvstændig forskning, samtidig med at den i sin tunge og omstændelige form ikke var oplagt som undtagelse fra tidsskriftets 'traditionsmæssige princip'.⁶ Disputatsen fra 1907, der i henseende til tyngde og omstændelighed ikke stod tilbage herfor, gav Fridericia en positiv, men overordentlig summarisk anmeldelse i tidsskriftet, men kvaliteten og det faglige nybrud var åbenbar, hvilket det faglige udvalg, herunder Fridericia, og faktisk også Johs. Steenstrup, klart så, og med fondsstøtte drog Arup tilbage til de engelske arkiver for at forske videre om det engelske Levantkompagni. Det var i dette karriereforløb noget af et brud, da han i sommeren 1908 sagde ja til den stilling som arkivar i udenrigsministeriet, som hans ældre studiekammerat og mentor, Aage Friis havde arbejdet på at sikre ham.

Da Arup blev indvalgt i bestyrelsen 1913, var forholdene skiftet: Aage Friis var af Erslev og Steenstrup blevet foretrukket frem for Arup som Fridericias efterfølger, og venskabet mellem dem var på hastig retræte. I bestyrelsen sad foruden de to (Friis fra 1907) også af den ældre generation Steenstrup (siden 1883), der var formand, og altså som redaktør Erslev (medlem siden 1895), tilligemed M. Mackeprang (siden 1897), ansat ved Nationalmuseet, 1922 direktør sammesteds. Erslevs overtagelse af sekretærhvervet efter Fridericias død afspejlede ikke nogen større

4 Arup er biograferet af Thyge Svenstrup: Arup. En biografi om den radikale historiker Erik Arup, hans tid og miljø, 2006. Den flg. fremstilling bygger hovedsagelig på Svenstrups omfattende gennemgang af Arups virke og den historiografiske debat herom.

5 *Historisk Tidsskrift* 7.Rk. Bd.4, s. 317-88, s. 399-499. Om Arups tidlige forfatterskab se Hans Kryger Larsen: Erik Arup. En historiografisk undersøgelse af Arups videnskabs- og historiesyn, 1903-1916, 1976.

6 Svenstrup, s. 125 mener, at det er Steenstrups pen, der ses her.

ambitioner med tidsskriftet, han var vistnok indstillet på, at yngre kræfter måtte til, og var jo for egen del på vej mod embedet som rigsarkivar og formandsposten i Carlsbergfondet. Da dette blev en realitet 1915, var det klart, at Arup, der havde været meget tæt på professoratet i 1913, nu måtte følge ham.

Allerede få måneder efter, februar 1916, kunne Arup, der siden 1914 var kommet tæt på magten som departementschef (statsrådssekretær) under den radikale statsminister C. Th. Zahle, endelig sætte sig i den professorstol, han havde efterstræbt siden studietiden. Ikke uden selvfølelse og udpræget selvværd, der straks tog form af en ambition om omfattende ændring af tidsskriftets form og indhold. På et bestyrelsesmøde i foreningen i juni blev han og Knud Fabricius valgt til, med Erslev som rådgivende, at overveje ændringer, der kunne træde i kraft ved starten af 9. Rk.; det lå i kortene, at Arup skulle overtage redaktørhvervet.⁷ Det er Svenstrups fortjeneste at have afdækket, hvorledes det i den situation kun var efter pres fra Steenstrup, at Friis accepterede at blive i bestyrelsen sammen med ham selv, og formå Erslev til også at holde ud – 'Vi har denne Pligt overfor Foreningen', skrev Steenstrup til Friis.⁸ Også en efterfølgende rænke har Svenstrup afsløret: Da Arup og Fabricius havde reformplanerne klar, tilbød de Steenstrup et æresmedlemskab af foreningen. Det var, skriver Svenstrup, Arups mening 'at Steenstrup skulle kvittere for æresmedlemskabet ved at nedlægge sit formandskab og forlade bestyrelsen', formentlig for at Fabricius, der just havde overtaget Steenstrups professorat og i 1914 havde overtaget Mackeprangs plads i bestyrelsen, kunne blive formand – Arup selv ville som sekretær forestå den planlagte redaktionelle fornyelse.⁹ Men Steenstrup gennemskuede plottet, og både han, Friis og Erslev blev i foreningen – indtil videre.

I sig selv var reformplanerne næppe noget, der kunne trække fronterne op mellem de to fløje, der nu klart fremstod i foreningens bestyrelse. Tanken var at dele tidsskriftet op i to årlige afhandlingshæfter og et årligt bibliografihæfte. Afhandlingshæfterne var tænkt med hver to artikler, hvoraf den ene kunne være lettere og af en mere aktuel karakter, der åbnede sig for opinion og debat. Dertil kom et udtalt ønske om mere plads for moderne historie og forskningsoversigter over de vigtigste verdenshistoriske tidsafsnit, omtale af begivenheder og anmeldelser af væsentlige udgivelser om fremmed historie, på det punkt en fortsættelse og udvidelse af Fridericias reformer fra slutningen af 1890'erne.

7 Svenstrup, s. 298.

8 Svenstrup, s. 300.

9 Svenstrup, s. 302.

I juni 1917 overtog Arup så sekretærhvervet. Bestyrelsesarbejdet var præget af tidsskriftets økonomiske problemer som følge af krigstidens stærkt stigende udgifter til papir, trykning og distribution.¹⁰ Abonnementsindtægterne kunne ikke umiddelbart forøges uden ændring af foreningens vedtægter (det skete først 1937), og medlemstallet var for nedadgående; men på Friis' forslag vedtog man at appellere til økonomisk velsituerede og historisk interesserede om formedelst en engangsdonation på 300 kr. at blive livsvarigt medlem, hvilket ret hurtigt skaffede foreningen en dispositionsfond af en betydelig størrelse. I tilgift kom tidsskriftet på finansloven med et tilskud på årligt 4000 kr. fra 1920. Dette var uden tvivl Arups fortjeneste og afspejler hans gode relationer til den radikale regering og finansminister Edvard Brandes.¹¹

Udviklingen var helt parallel i andre lande, f.eks. i Sverige, hvor (sv.) Historisk tidskrift (startet 1881) fra måske et par tusinde abonnenter i begyndelsen af 1880'erne, med stigende bestand af potentielle bidragsydere (licentiat-studier indførtes og meritsystem styrkedes) og en stabil økonomi, efterhånden undergravedes af voldsomt øgede omkostninger under krigens sidste år og med fredskrisen. Her opnåede tidsskriftet ganske vist statstilskud allerede i 1912, og det lykkedes i 1918 at hæve medlemsbidraget fra oprindeligt 5 kr., men man undgik ikke nedskæring af publikationens omfang frem til bundåret 1919, hvor abonnenttallet var reduceret til lidt over 500.¹²

Historisk Tidsskrift 1917-24

Den forbedrede økonomiske situation var først på plads i 1919, og i den mellemliggende periode var arbejdet i bestyrelsen blevet stadig vanskeligere. Uden tvivl havde Arup den opfattelse, at redaktøren alene skulle have den afgørende indflydelse på tidsskriftets linie, altså et brud med den arbejdspraksis med kollegialt styre, der hidtil var praktiseret i overensstemmelse med foreningens vedtægter. Man kan undre sig over, hvorledes Arup forestillede sig dette gennemført, al den stund han med Fabricius var i mindretal. På den anden side havde Steenstrup nu siddet i 36, Erslev i 24 år i bestyrelsen, så måske har han satset på, at de trak sig.

¹⁰ Protokol for Dansk historisk Forening (herefter: protokollen), påbegyndt 1919. Årsmøde 8.6.20.

¹¹ Svenstrup, s. 299.

¹² Herman Schück: »Centralorgan för den svenska historiska forskningen«: Historisk tidskrift från sekelskiftet till 1960-talets början, i: (Svensk) Historisk tidskrift 100, 1980, s. 92-139.

Svenstrups gennemgang, og i øvrigt også Jon Gissels biografi over Steenstrup, giver overvældende indtryk af, at Arup var vanskelig at arbejde sammen med.¹³ Steenstrups klager over langsommelighed, skødesløshed, ukendskab til det redaktionelt-administrative arbejde, krænkende optræden og hensynsløs tilsidesættelse af bestyrelse og kolleger ender med følgende svada til skrivebordsskuffen: 'Han har vist en Enerådighed, en Hensynsløshed, en Forsømmelighed, som gaar over alle Grænser. Han er uagtet al sin demokratiske Radikalisme en ren Junkernatur.'¹⁴

Der er ikke tvivl om, at Arup på forskellig måde søgte at sætte sine bestyrelseskolleger uden for indflydelse på redaktionen. Der var imidlertid konkrete grunde til, at både Erslev og Steenstrup, men også Friis, i juni meddelte, at de ville udtræde af bestyrelsen ved det kommende årsmøde. Et par tilfælde var der, hvor Arups redaktionelle beslutninger blev underkendt: i 1918 havde flertallet modsat sig, at Curt Weibulls gensvar på Fabricius' kritiske anmeldelse af hans epokegørende *Saxo: Kritiska undersökningar ...* fra 1915 fandt plads i tidsskriftets spalter.¹⁵ Året efter modsatte de sig Arups plan om at offentliggøre P. Vedels beretning fra 1879 om Danmarks forhandlinger med Tyskland efter 1864 om håndhævelsen af Prager-fredens §5, en beretning, der i betragtning af den forestående afstemning om Sønderjylland havde en betydelig interesse, og som Arup havde fået adgang til i kraft af sit nære forhold til Erik Scavenius; her påberåbtes det kollegiale hensyn til Aage Friis, der var i gang med et værk om denne periodes danske udenrigspolitik og derfor ikke ønskede beretningen publiceret.¹⁶

Det endelige opgør om tidsskriftet og dets redaktion kom ved årsmødet i december 1919. Op til mødet blev endnu et par for Arup belastende forhold lagt frem for bestyrelsen af Erslev: Arup havde i korrekturen til 'Meddelelser' forsøgt at dække over forsinkede udgivelser og urigtigt givet økonomien skylden, ligesom han fejlagtigt havde angivet kontingentet forhøjet.¹⁷ På årsmødet blev alle foreningens tilstedeværende medlemmer delagtiggjort i konfliktens dybde: På de tre udtrædende medlemmers vegne gjorde Erslev det klart:

Vi kan ikke lægge Skjul på, at vi i stigende Grad har været utilfreds med den Maade, hvorpå Sekretæren røgtede sit Hverv; til

13 Svenstrup, s. 303-09. Jon Gissel: Den indtrængende forståelse. Johannes Steenstrups historiesyn, 2003.

14 Gissel, s. 144.

15 Svenstrup, s. 302.

16 Svenstrup, s. 303.

17 Gissel s. 142f.

Trods for at Prof. Arup sikkert omfatter sin Gerning med den mest levende Interesse, syntes det os at hans Virksomhed led under alvorlige Mangler. [...] vi har ment at kunne se, at Prof. Arup har en helt anden Opfattelse af Sekretærens Stilling til Bestyrelsens andre Medlemmer end man før har haft i Historisk Forening.¹⁸

Det efterfølgende valg til ny bestyrelse viste klart, at Arup nu stod alene; Fabricius trak sig, men sikrede dog, at F. de Fontenay, Arups tidligere kollega i Udenrigsministeriets arkiv, fulgte ham. De øvrige nyvalgte, flertallet, bestod af M. Mackeprang (formand), arkivar i Rigsarkivet Axel Linvald, og bibliotekar ved Det kongelige Bibliotek Ellen Jørgensen. Arup var nu som den eneste universitetslærer i bestyrelsen omgivet af folk fra arkiv- og museumsverdenen, en situation, han sidenhen gjorde en del ud af. At være ene universitetsmand i bestyrelsen havde dog både Westergaard og Edv. Holm prøvet, men det var før professionaliseringen, som skildret i forrige kapitel, var slået helt og fuldt igennem. Helt galt var det imidlertid for ham, da der 1924-29 slet ingen universitetsfolk var i bestyrelsen; til gengæld, kunne man anføre, var de nu alle uddannede historikere.¹⁹

Denne bestyrelse blev siddende i resten af Arups redaktørtid, og selv om der stadig var modsætninger, synes disse ikke i de første år at have domineret redaktionsarbejdet. Der var bred enighed om de optagne artikler, og kun få blev afvist, tydeligvis af videnskabsinterne grunde eller fordi emnerne lå udenfor tidsskriftets område. Der var en vis forsigtighed over for Arup-eleven Astrid Friis' ganske hårdhændede kritik af Nina Bangs Øresundstoldregnskabs-udgivelse, hvis principper Erslev havde sagt god for, og der var ønske om hårdhændede beskæringer af lange artikler som militærhistorikeren K.C. Rockstrohs artikel om Frederik IV's godspolitik (det lykkedes faktisk ikke at få forfatteren til at skære tilstrækkeligt ned, i stedet valgte man, meget kreativt, at trykke et af artiklens kapitler med mindre sats!), men ikke noget, der, så vidt det kan spores, rettede sig mod Arups interesser og synspunkter. Disse omfattede også et ønske om at forsøge at fremkalde afhandlingsbidrag vedrørende emner fra fremmede landes historie.²⁰ Det vedtoges, under nogen dissens og stor tvivl fra enkelte i bestyrelsen, men det eneste resultat skulle vise sig at blive J.L. Heibergs historiografiske opsats om

18 Citeret af Svenstrup, s. 306.

19 Svenstrup, s. 324.

20 Ifølge senere oplysning på årsmødet 1930. Forhandlingsprotokollen 3.6.1930.

den jødiske historieskriver Josephos. Ej heller nogen afhandling fra ikke-danske historikere afvistes.

Derimod kan der spores problemer med at fylde tidsskriftet, men det er tvivlsomt, om splittelsen i historikerverdenen var årsag til stofmanglen. Om den 50 pct. forhøjelse af alle honorarer, der vedtoges, straks efter statsstøtten var i hus, har haft nogen positiv effekt, kan også betvivles.²¹ På et bestyrelsesmøde i september 1920 forklarede sekretæren, at forsinkelsen af 1. halvårshæfte – maj-hæftet 1920 – til november bragte afhandlingshæfterne halvandet år tilbage, men 'at der forelå så lidt stof til et nyt hæfte, at der ikke var nogen udsigt til, at disse halvandet år i nogen nær fremtid vilde kunne indhentes ad regelmæssig vej.'²² Men sekretæren var udvejsrig, for til en indleveret og antaget doktorafhandling om *Studier over danske herregårde fra 15.-17. århundrede* havde forfatteren, Vilh. Lorenzen, ikke kunnet skaffe trykningsmidler. 'Sekretæren ville', hedder det videre i referatet, 'derfor foreslå bestyrelsen, at foreningen påtog sig at trykke og udgive denne afhandling, der formentlig ville udgøre c. 25 ark og således rigeligt ækvivalere de tre manglende afhandlingshæfter, dog på betingelse af at Lorenzen hertil tilskød indtil 5000 kr., hvad han havde erklæret sig villig til'.²³ Unægtelig ikke nogen ærefuld situation for den himmelstormende reformator og nytænkter af tidsskriftet, men bestyrelsen accepterede og besluttede året efter, at afhandlingen skulle udsendes i stedet for de to hæfter for 1920 og det første for 1921. At Arup selv påtog sig at præge tidsskriftet med artikler og mange anmeldelser, samtidig med undervisning og forskningen i Danmarks historie, bidrog naturligvis til problemerne, der efter Mackeprangs og Ellen Jørgensens mening simpelthen truede tidsskriftets fortsatte eksistens.²⁴

Efter årsmødet juni 1922 fik Arup en tydelig advarsel og af formanden besked på snarest at udsende et hæfte. Kort efter ændrede man planen med Lorenzen, Arup omrokerede og fik et hæfte ud måneden efter, men skød i øvrigt fortsat forsinkelsen foran sig. Der blev ved med at være forsinkelser, omgrupperinger af udgivelsesrækkefølgen, og ad-hoc-løsninger, og litteraturhæfterne hang længe efter. Men der var også tilbud, man afslog, således i 1922, hvor Arup meddelte, at udenrigsministeren, Harald Scavenius, mundtligt havde forespurgt, om foreningen ville være villig til på ministeriets bekostning at 'udsende et

21 Protokollen, bestyrelsesmøde 15.5.20.

22 Protokollen, bestyrelsesmøde 23.9.20

23 Sst.

24 Svenstrup s. 313-14.

særligt hæfte vedrørende Grønland – i anledning af den norske polemik [dvs. om adgang til det ubeboede nordøstlige Grønland (*HKL*)], indeholdende en folkeretlig udredning, en afhandling om dansk kulturarbejde og eventuelt en oversigt over de for Grønland gældende administrative bestemmelser.²⁵ Det besluttedes at afvise ministeriets tilbud, men man erklærede sig åben over for bidrag om Grønland, der faldt inden for tidsskriftets rammer. Ligesom ved det Slesvig-hæfte, der ikke blev til noget, vidner det udover om Arups ministerielle kontakter om en beredvillighed og opmærksomhed overfor tidsskriftet, men også om dettes fastholdelse af de engang vedtagne videnskabelige kriterier. Om Arup i virkeligheden støttede (eller selv var idémanden bag) ministeriets idé, der kunne ligge på linie med hans egne mere radikale reformideer fra 1917, vides ikke. Det vides således ikke, om bestyrelsen majoriserede Arup. Han udgav senere et skrift om Grønland.²⁶

Bestyrelsens møder i 1923 er kortfattet gengivet i protokollen. Svenstrup ser heri et udtryk for, at stemningen var dårlig, og det virker rimeligt.²⁷ Et møde i februar 1924 vedtog udsendelse af 3. binds 2. hæfte, hvad der i forhold til de oprindelige arup'ske reformideer nok snarere bringer tidsskriftets udsendelseefterslæb op på 2-3 år. På mødet diskuterede man også et manus, indsendt af forfatteren, fhv. protokolsekretær i Rigsdagen Erik Skram, der ved sin afgang 1918 havde fået statsstøtte til at skrive om nationalliberalismens nedgangstid. Arup havde ved en tidligere lejlighed, hvor Skram søgte om støttens forlængelse, udtalt sig meget rosende og blåstemplet hans arbejde som på alle måder videnskabeligt fyldestgørende.²⁸ Manuskriptet handlede om D.G. Monrad, og afgørelsen om dets skæbne blev udskudt til næste møde.

Det blev afholdt d. 23. juni 1924, og det blev Arups sidste. Nidkært har han i sit referat i protokollen anført de tre nederlag, han led, og den konklusion, han drog af det: Først at Skrams afhandling 'ved skriftlig votering' blev forkastet med Mackeprangs, Linvalds og Ellen Jørgensens stemmer mod Arups. Dernæst en udløber af en nok mere betændt sag: en anmeldelse af Linvalds bog om kronprins Frederik (i parentes bemærket indleveret som disputats, men rejiceret over flere omgange af Arup), som formanden havde givet Steenstrup til anmeldelse uden aftale forud med sekretæren. I sig selv ikke nogen større sag, men da Arups faglighed i bedømmelsen af Linvald i dagspressen var blevet

25 Protokollen, bestyrelsesmøde 23.6.22.

26 Omtalt i 9.Rk. Bd.3, s. 430.

27 Svenstrup s. 316.

28 Sst.

anfægtet, og Arup havde annonceret sit svar i tidsskriftet, mente han, at han nu måtte anmelde bogen. Men igen gik flertallet ham imod. Endelig var forslag til nyvalg til bestyrelsen aktuelt, da Fontenay, Arups eneste støtte, havde annonceret sin udtræden. Formanden bragte Poul Nørlund i forslag, Arup landbrugshistorikeren Henrik Pedersen; flertallet vedtog at opstille Nørlund. I Arups referat udtalte sekretæren herefter

at han efter de tagne beslutninger måtte anse sin fortsatte forbliven i bestyrelsen og redigeren af tidsskriftet for umuliggjort; det var blevet ham klart, hvad han ikke havde tænkt sig i 1919, at bestyrelsens flertal dannede en fast opposition mod sekretæren, hvis arbejde derved blev forgæves. Han vilde da udtræde af bestyrelsen på det nær forestående årsmøde, idet han dog forbeholdt sig at gøre litteraturhæftet 1921-22 færdigt, da dette vilde afslutte litteraturhæfternes første bind. Det vedtoges, at dette bind skulle betegnes som Hist. Tskr. 9. Række VII Bind.²⁹

'Ovenstående Beretning ønsker jeg ikke at underskrive. M Mackeprang' har formanden meget logisk paraferet nedenunder Arups deklARATION. For en fuldstændigheds skyld kan det om det sidst citerede tilføjes, at litteraturhæftet 1921-22 i rækkens 7. bind faktisk står som redigeret af Ellen Jørgensen; Arups signatur ses heller ikke under nogen af de 'recensioner', der var en integreret del af litteraturhæfterne 1921-22. Hans referat fra d. 23. juni 1924 var da rimeligvis det sidste, han skrev for Historisk Tidsskrift overhovedet. Exit Arup. En historiker, du ikke vil ønske at arbejde sammen med.

Artikler 1917-24

Som noget for tidsskriftet helt usædvanligt var det første hæfte fra den nye redaktørs hånd, trykår 1918-20, indklæbet en form for programerklæring for den 9. række, underskrevet af alle bestyrelsesmedlemmer. Dels indeholdt den ganske enkelt en anmodning om at støtte foreningen i dens arbejde for, trods tidens store vanskeligheder, at føre Dansk Historisk Tidsskrift videre. Den omtalte formålet med tidsskriftet fra starten i 1840, og tilføjede, at man i den nye række har ønsket at give bidrag til det danske folks nyeste historie en fremtrædende plads. Man

29 Protokollen, bestyrelsesmøde 23.6.24.

beder alle, der har bidrag at yde, om at henvende sig til foreningen, vil ikke tilsidesætte pligten til at oplyse om ældre historie, men ser en særlig opgave i at kunne bringe meget nyt om de sidste halvhundrede års danske historie, der endnu er ganske utilstrækkeligt oplyst. Endvidere omtales den nye rækkes indholdsmæssige ændringer, og den slutter naturligt nok med en opfordring til at abonnere.

Nu er det jo ikke sådan, at man ved en ny redaktion eller ved nogen redaktion overhovedet kan bunke indholdet af et hæfte eller bind sammen og tage det som udtryk for redaktionens linie. Tværtimod må man konstatere, hvor lidt tidsskrifters udseende og indhold afspejler redaktørers intentioner: Deres vej 'är kantad av gravsatta förhoppningar', som en svensk iagttager konstaterer.³⁰ En usynlig overskrift ville snarere være: Dette er, hvad der kunne komme ud af det hele med de ressourcer, der var for hånden, og med de medarbejdere, der stillede sig til rådighed. Alternativt må man mene, at et tidsskrift er, hvad de enkelte bidragsgivere gør det til.

Og hvilket tidsperspektiv skal anlægges? Nutidsperspektivet: Hvad er for os i dag nyttigt, værdifuldt? Eller samtidsperspektivet: Et tidsskrift må være et hjælpemiddel for dagen og vejen; hvordan levede det op til publikums forventninger; hvordan tilfredsstillede det en snævrere faglig, eller en bredere alment historisk interesse; har det tjent til at forandre eller virket konserverende gennem en ældre generations dominans, indforståethed og kritik? Sådan skal man selvfølgelig også se 9. og 10. rækkes forskellige bind. Hvilket ikke gør det mindre oplagt at vurdere indholdet i lyset af det intenderede nybrud.

Her bemærkes det straks, at seriens første bind indledtes med Arup-eleven Th. B. Bangs artikel om mageskifter under Frederik II.³¹ Bang beskriver ved omfattende gennemgang og statistisk behandling af et næsten komplet kildemateriale, kronens skøder, sammenhængen mellem kongens godssamleri, adelens godsafgrunding, birkerettens og patronatsrettens tildeling, det øgede hoveri mv. Herregårdsbyggeri og uhensigtsmæssige arveregler udhulede adelens fordele ved udviklingen. Ladegårdsdriftens udvidelse bidrog desuden også til bondestandens nedgang, så mageskiftet repræsenterer, uden at være årsag til tidens nedgang, et element i dårligdommens udvikling, som det hedder med reference til Allens vurdering (s. 42). Det var nyt materiale til belysning af forskydninger i magtforhold, driftsformer og sociale vilkår, men lå ganske inden for traditionen og støttede sig også på en række

30 Schück, s. 93.

31 Thomas B. Bang: Kronens mageskifter under Frederik 2. 9. Rk. Bd.1, s. 1-42.

tidligere undersøgelser i tidsskriftet; Bang havde i det forrige nummer i øvrigt også haft en artikel om efterspillet til Klemens-fejden, retsforfølgelsen af de deltagende bønder, og de erstatninger, der måtte udredes af Nordjyllands bondestand, igen et erhvervshistorisk emne med magt-politisk baggrund.

I samme bind skrev Arups tidligere kollega fra Udenrigsministeriets arkiv Fr. de Fontenay, en artikel om dansk-spanske handelstraktater gennem tiden, der havde karakter af en introduktion til den tidligere danske gesandt i Stockholm Hegermann-Lindencrones erindringer om de forhandlinger, der førte til undertegnelsen af den dansk-spanske handelstraktat af 4. juli 1893.³² En, om man vil, noget speciel vinkel på handelshistorien. Mere substans var der over Albert Olsens første publicerede artikel, 'Steffen Rodes regnskabsbog over studehandel 1637-1650'.³³ Bøggild-Andersen så i 100-årsskriftet heri ganske rigtigt noget nyt inden for tidsskriftet, både ved arten af den behandlede hovedkilde, en privat købmandsbog, og ved den grundige skildring af en vigtig side af dansk handelsliv i midten af det 17. århundrede. Pudsig nok var det Ellen Jørgensen, der havde fundet regnskabsbogen i KBs håndskriftsamling, indføjjet i en foliant om Bergens topografi, og havde adviseret Arup, der gav den videre til sin student. At den 27-årige student med artiklen efter Arups mening havde gjort sig kvalificeret til tildeling af Regenburgs legat, svarende til en senere tids kandidatstipendium, var Aage Friis aldeles ikke enig i og nedlagde veto mod. Episoden tidsfæster Svenstrup som det definitive brud mellem de to ungdomsvenner, sommeren 1918.³⁴

Af klassisk aftapning var Steenstrups over to hæfter udstrakte artikel om de danske folkevisers ældste tid og herkomst, en litteraturhistorisk afhandling, med en spinkel tilknytning til rigshistorien ved den ældre danske historieskrivnings stedvise anvendelse af viser – som Huitfeldt, der, som Arup påviste, havde brugt en vise som kilde til kong Hans' erobring af Sverige.³⁵ Men man finder også et par mindre opsatser med emner fra hans livslange interesse for normannerne og stednavne.³⁶ Aage Friis bidrog med en større programmatisk artikel om Niels Neergaard og hans netop afsluttede værk *Under Junigrundloven*.³⁷ Denne artikel tager ret direkte afsæt i målet med den nye tidsskriftsrække: at

32 9.Rk. Bd.1, s. 43-61, 62-88.

33 9.Rk. Bd.1, s. 255-281.

34 Svenstrup, s. 271.

35 8.Rk. Bd.1: En tabt kilde hos Hvitfeldt, s. 383-94.

36 9.Rk. Bd.3: Nogle studier fra vikingetiden, s. 148-64.

37 9.Rk. Bd.1, s. 89-128.

råde bod på den, som Friis siger det, nødstilstand, med hensyn til historiske fremstillinger af vor nærmeste fortids historie, der står i stærk modsætning til det uhyre arbejde, som dansk historisk forskning har sat ind på de tidligere tiders. En ringe trøst, bemærker Friis, at det var ligesådan i Norge og Sverige, i modsætning til historieforskningen i de førende lande, Tyskland og Frankrig, hvor den 'uanet hastige Verdensudvikling efter 1814, 1848 og 1870 drev Historikerne til at opfylde Kravet om at skabe en kritisk rensset Viden ogsaa om den nærmest foregaaende Historie'.³⁸ Moderne historikere blev politisk vågne og skrev bøger om den nyeste tid fuldt på højde med den ældste, navne som Treitschke, Sybel, Alfr. Stern, Max Lenz, Erich Marcks, Brandenburg og Friedjung, Seignobos, Hanotaux, Debidour og Matter, Morley og Rose, der med deres fortrin og fejl hører til historieforskningens betydelige.

Friis overvejer videre, hvorfor dansk historie blev så fortidig: Individuelle årsager, den kritiske skole hindrede det i hvert fald ikke, men generationen, der startede ved 1870'erne, stod overfor lukkede arkiver, og det regnedes for helt pietetsløst at gå i gang med det 19. århundrede fra statsadministrationens side. Det er på den baggrund, Neergaards værk, med sine 2800 sider om tyve års indholdsrige historie, må ses, og, fortsætter Friis, hans omfattende brug af utrykt, tidligere helt ukendt kildestof må værdsættes, selv om man med Rubin må istemme, at momenter af økonomisk historie i for høj grad savnes, at et statistisk grundlag for den politiske udvikling har for ringe omfang, ja, at man savner sammenfattende oversigter over udviklingens hovedfaser og hovedlinier.³⁹ Det forekommer egentlig, at Aage Friis i denne stærkt udvidede anmeldelse helt bevidst og loyalt spiller op til tidsskriftets nye program. Men hans opregning af mangler hos Niels Neergaard kunne blot lige så vel gælde hans egen behandling af det 18.-19. århundredes danske historie.⁴⁰

Hvad der imidlertid fremstår som bindets helt dominerende frontartikler, er Arups store artikel om Bernstorff og Holstein, med overtitlen *Kritiske studier i nyere dansk historie*, ifølge Svenstrup skrevet i sept. 1918 som et personligt svar på bruddet mellem ham og Friis.⁴¹ Endvidere Aage Friis' svar (på Arups 1913-artikel 'Rantzau-Ascheberg' i Edv. Holms festskrift, trykt i *Historisk Tidsskrift*⁴²) 'Bernstorff og Moltke

38 Samme, s. 92-93.

39 Samme, s. 104, 124.

40 Erik Stig Jørgensen: Aage Friis, i: *Linier i dansk historieskrivning i nyere tid*, 1976, s. 70.

41 9.Rk. Bd.1, s. 129-213. Svenstrup, s. 274-75.

42 8.Rk. Bd.4, s. 2-19.

under Krisen 1762', med undertitlen: *En kritisk undersøgelse*. Hertil kan uden videre føjes fra rækkens andet bind Arups gensvar: 'Intermezzo. Bernstorff og Moltke', igen under overtitlen *Kritiske studier i nyere dansk historie*. Det var samtidig en intens tvekamp på kilder og metode mellem Arup og Friis om fortolkningen af det 18. århundrede. Tidsskriftet var med et slag blevet arena for en kritisk videnskabelig debat, med potentiale til at omfortolke den rodfæstede Holm-Friis'ske opfattelse af det sene 1700-tals danske politiske historie.

Arup bidrog til at kaste en metodisk fakkell på bålet, da han i Bernstorff og Holstein-artiklen fremhævede, hvorledes den kildekritiske lærdoms akribi stort set ikke blev bragt i anvendelse i nyere tids historie:

... jo nærmere man kommer nutidshistorien, des mere sparsomt forekommer kritiske undersøgelser af selve materialet, kun sjældent fremtræder de som selvstændige afhandlinger og monografier, og kun yderst sjældent foretages de med samme nøjagtighed og grundighed som i middelalderhistorien. Dette forhold genfindes i alle landes historieforskning, men jeg tror at jeg uden at træde forskningen i nyere dansk historie for nær, tør sige, at det er et i særlig grad fremtrædende træk indenfor dansk historieskrivning.⁴³

'Træde for nær...', javel. Det var vel både sandt og sårende overfor Friis, og det fulgtes op af en flere sider lang belæring om principper for datidens brevstil, brevkunst og forsendelsespraksis, det lønnede sig at kende og tage i agt ved kildeanvendelse af korrespondance. Men den umiddelbare kritik rettedes alene mod en disputats af C.A. Trier, om U.A. Holstein, der tilhørte kredsen af reformvenlige officerer ved hoffet i årene op mod Struensees magtovertagelse, en biografi, der fortrinsvis byggede på personlige papirer og omfattende korrespondance med bl.a. den ældre Bernstorff.

Dynamikken i Arups revision af nogle centrale omstændigheder i Holsteins karriere bygger på hans fortolkning af spændinger mellem styrets ledende mænd overfor reformkræfter, mellem udenrigsministeren Bernstorff og kongens førsteminister A.G. Moltke. Arup bibringer læseren den opfattelse, at traditionen, læs Holm og Friis (og også Trier), ikke har forstået spillet, ikke læst mellem linierne, og derfor helt er gået fejl af de partier, der kæmpede om magten; for 'det maa ikke overses, at i 18. århundrede som før og senere, til enhver tid, hvor der

43 9.Rk. Bd.1, s. 129.

er politisk udvikling, er der politiske partier, der kæmper om magten i samfundet, at de ledende mænd vinder indflydelse som medlemmer af et politisk parti og bruger magten til at gennemføre partiets tanker og ønsker'.⁴⁴ Arup sluttede med en formaning om den videnskabelige forsknings pligt til at tage hele det kildemæssige forarbejde op fra grunden, kildekritikken: 'historikeren kan ikke som journalisten nøjes med at godtage og videre udbrede de officiøse døgnforklaringer, hvorunder ledende politikere søger at skjule deres partilidenskab og svaghed.'⁴⁵

Hermed havde Arup elegant trukket kampen mod 'l'ancien régime' op til dagens politiske kamp for radikale reformer; den metodiske løftede pegefinger skal nok, som så meget andet af det, Arup beskrev som sin metode, ses som: det rette argument på det rette tidspunkt i den foreliggende diskussion. Men samtiden og eftertiden tog det alvorligt,⁴⁶ og Friis, der i samme bind i tidsskriftet havde anmeldt Triers bog positivt og konkluderet, at han i hovedsagen havde 'gengivet Sagforholdet rigtigt, men han har ikke klart udredet de enkelte Traade i den meget spegede Udvikling og hans Fremstilling virker derfor ikke overbevisende', måtte på en eller anden måde tage til genmæle.⁴⁷

Det gjorde Friis i bindets sidste afhandlingshæfte, hvor han endelig kommenterede Arups artikel fra syv år tidligere, hvor Arups teori om et modsætningsfyldt forhold mellem Bernstorff og Moltke først var blevet brugt som perspektivering af en anden reformofficers uheldige diplomatkarriere (Rantzau-Ascheberg). Artiklen gav, medgav Friis, en fængslende skildring med rigtige iagttagelser også om de to mænd, med inddragelse af adskilligt nyt materiale, og på den baggrund havde han på ny gennemarbejdet hele stoffet. Men forestillingen om en dybtgående modsætning mellem Bernstorff og Moltke måtte afvises som en hypotese, der højst kunne bygge på et 'par enkelte udtryk i Bernstorffs Depêche, en Fortolkning der [...] hverken er nødvendig eller forsvarlig' (s. 353). Historikere, fortsætter Friis, der behandler emner fra 18. årh., har ofte rige kilder og behøver da ikke bygge bro eller søge forklaring ved hjælp af hypoteser; de kan tilvejebringe en pragmatisk fremstilling ved omhyggelig udtømmning af stoffet og en kritisk vurdering af dette.

Hermed fik Friis både kommenteret Arups metodekritik og mindet læseren om nogle af Arups tidligere kontroversielle metodesynspunk-

44 Samme, s. 161-62.

45 Samme, s. 213.

46 Dog ikke C.O. Bøggild-Andersen i 100-års jubilæumsbogen, s. 141-42.

47 9.Rk. Bd.1, s. 218.

ter, som ofte blev revet ham i næsen, og som havde givet ham ry for at 'digte over kendsgerningerne', men uden at han egentlig kommenterede Arups nye og langt mere omfattende kritik. Arup, der forsøgte at få et fælles diskussionsmøde i stand i Historisk Samfund og endte med selv at tale om '»Rantzau-Ascheberg« og Professor Aage Friis' (maj 1920), satte derefter anden del af sine kritiske studier, om 1800-tallets historie, i bero og skrev som et intermezzo inden dette et udførligt gensvar: 'Bernstorff og Moltke'.⁴⁸ Langt som svaret var, kom der ikke meget nyt frem, men mange uddybninger af metodiske standpunkter, der siden er blevet vendt og drejet i den historiografiske debat, og som overvejende går på hypotesers styrke, svaghed og berettigelse, sat i forhold til kilder eller 'kendsgerninger'. Kendt blev Arups indvending mod Friis' argument: »Kilderne indeholder intet herom«:

Men bortset herfra kommer min ærede kritiker ved denne argumentation betænkelig nær til den gamle skriftlige procesmådes grundsætning: quod non est in actis, non est in mundo. Denne sætning er naturligvis særlig forkastelig i historisk forskning. Historikeren har af teksterne at uddrage alle kendsgerninger og derefter at give en forklaring af disse kendsgernes indbyrdes forhold og sammenhæng og vel at mærke en forklaring, der indoptager og dækker alle af teksterne uddragne og i dem afhjemlede kendsgerninger. [...] Det kan ikke tit nok siges, at det er *kendsgerningerne*, historikeren har at sammenholde og forklare, og at teksterne kun er hans materiale til kendsgerningernes udtagning.⁴⁹

En senere tid har med baggrund bl.a. i det just citerede dømt Arup som kendsgerningspositivist, endnu et eksempel på den suggererende effekt, hans ad hoc henkastede metodebemærkninger har haft; Arup selv ville nok være ret uberørt af den dom.

Inden for de områder, man kunne forvente havde redaktørens særlige bevågenhed, som økonomisk historie, kan nævnes den metodisk spændende undersøgelse af Svend Aakjær, søn af Arups studiekammerat Jeppe Aakjær, uddannet sprogmand, men fra 1921 ansat i arkivvæsenet, hvor han senere efterfulgte Linvald som rigsarkivar. Artiklen om Fjends herreds selvejerbønder⁵⁰ var en analyse af lensregnskabernes

48 9.Rk. Bd.2, s. 78-125.

49 Samme, s. 113.

50 9.Rk. Bd.2.

lister over skatteydelse i midten af 1500-tallet, der støttede sig til, men også korrigerede, Thomas B. Bangs agrarhistoriske studier.⁵¹ Det var en mere detaljeret undersøgelse og nyvurdering af skattebetalingens omfang, med det formål at give et overblik over de indviklede forhold blandt kronens bønder og tjenere i et jysk herred i det 16. århundrede. Naturalskatter indgik såvel som pengeskatter, hvor de sidste gav Aakjær mulighed for at tidsbestemme deres indførelse ved et metodisk greb, idet skattesummernes størrelse først ved omregninger til ældre tiders møntsorter viste sig at give en forståelig regelmæssighed i skattesatser. Særlig interesse vies ledingsafgiften og inddelingen i skipæn og havne og hele den fiskale reform, som måtte udledes af Valdemars jordebog – og herved med den aktuelle forskning af Lauritz Weibull.

Weibull, nok Arups tætteste ven gennem livet, blev selv genstand for kritisk behandling i Arup-eleven Arthur Køchers diplomatariske studie over det såkaldte kongebrev af 1085, Knud d. 2.s (Køchers betegnelse for Knud den Hellige) gavebrev til Lunds domkirke.⁵² Modsat Weibull hævdede Køcher, at gavebrevet, kun kendt i senere afskrifter, ikke var originalt fra dotationen, men en senere konstruktion fra et tidspunkt, hvor det var blevet sædvane at dokumentere ved diplomer; ikke en forfalskning, men en hævvelse af den oprindelige aktoptegnelse, hvis retslige værdi da var anfægtet. I tidsskriftet fik Weibull plads til at besvare kritikken – på svensk, fordi, som bestyrelsesprotokollen forklarer, indlægget måtte forstås som et svar på Køchers afhandling.⁵³ Afhandlingens første halvdel er en tekstanalyse, der fastholder (s. 137), at gavebrevet, dets formler, besegling og sigil, ikke står i strid med, men tværtom afspejler diplomatariske forhold i 1000-tallets senere halvdel, og at der ikke er beviser mod dokumentets autenticitet; men at det i sine formuleringer er inspireret af tysk/vesttysk og vesteuropæisk/fransk komposition, antagelig i form af en formelsamling fra tysk/fransk brevvesen. I anden halvdel beskrives den virkningshistoriske sammenhæng, magtkampen i Danmark, og de følgende årtiers/århundreders strid mellem danske magtgrupperinger, som de afspejles i diplomer og gavebrevs udformning (central udlægning s. 138-39). Gavebrevet var rigtignok ikke en forfalskning, hverken formelt eller reelt, men det havde i udviklingens gang ført til en række forfalskninger, der gav kirken en magtstilling på kronens bekostning, som dets affattere i deres statspolitiske gerning aldrig havde drømt om. 'I århundreder

51 9.Rk. Bd.2, s. 27-77.

52 9.Rk. Bd.2, s. 129-70.

53 Protokollen, bestyrelsesmøde 31.10.22.

bestod den magtstilling; den blev først brudt, da staten, med et endnu mere brutalt greb end kirken, skred til generhvervelsen af det tabte, og den udplyndring af den tidligere rival, som endnu pågår.' (note, s. 147.) Det var den almindelige danske opfattelse, vist også Arups, at Køcher havde haft retten på sin side.

Tabel 1. Afhandlingernes fordeling på emner 1917-24 (Arup)

	Antal	Andel
<i>Historie:</i>	21	95 %
Kilder	1	5 %
Kildekritiske afhandlinger	3	14 %
Afhandlinger	17	77 %
Personalhistorie:	(1)	(5 %)
Politisk historie:	(6)	(27 %)
Landbohistorie:	(1)	(5 %)
Heraf: Økonomisk historie/handelshistorie:	(5)	(23 %)
Militærhistorie:	(0)	(0 %)
Lærdomshistorie:	(1)	(5 %)
Varia:	(3)	(14 %)
<i>Andre emner end historie:</i>	1	5 %
Litteraturhistorie	1	5 %
I alt	22	100%

Gør man resultatet af redaktørtiden op, vil man nok komme til det resultat, at Arup ikke skabte en revolution eller endda et kursskifte i tidsskriftets linie; på den anden side, det han selv skrev, og det han afstedkom, hævede niveauet, selv om det tog sig meget anderledes ud end det, man havde kunnet forvente ud fra manden og programmet. Set i lyset af den konflikt, der var mellem Friis og Arup, var det Friis, der

var den vigende og accepterende, Arup den konfronterende. Meget politisk historie, men meget lidt, ja faktisk ikke et eneste bidrag fra de sidste halvthundrede års danske historie. Økonomisk historie, hvis det var det, man forventede, javist, men i form af handelspolitik, finanspolitik og kongelig godspolitik – ja, og så Bangs godshistorie og Olsens studehandler. Skal man gøre resultatet op kvantitativt, kan man summarisk angive fordelingen af afhandlinger efter samme kriterier som anvendt i de foregående perioder (tabel 1). Da der er meget svingende omfang af afhandlinger såvel som af anmeldelser, 'Nyt fra...' og nekrologer, er som tabel 2 tilføjet en mængdemæssig fordeling (sidedal) på tidsskriftets hovedrubrikker.

Tabel 2. Sidefordeling 1917-24 (Arup) efter rubrikker

	Antal sider	Andel
Afhandlinger	895	74 %
Oversigter/småstykker	50	4 %
Anmeldelser/recensioner	249	21 %
Nyt fra historievidenskaben	9	1 %
Nekrologer	11	1 %
I alt	1214	100%

Hvad afhandlingernes fordeling på emne angår (tabel 1), ses, at der er en noget større andel af kilder og kildekritiske afhandlinger end i den umiddelbart foregående periode. Det ses også, at militære emner er forsvundet, og den økonomiske emnekreds, som ovenfor nævnt bredt fortolket, er ekspanderet; men der er jo klart tale om et meget beskedent grundlag at ræsonnere på.

Lidt bedre indtryk giver en fordeling af hæfterne på de rubrikker, der lå fast for tidsskriftets redaktør (tabel 2). Men også her er der forhold, der gør det svært at drage sammenligninger, nu i forhold til den efterfølgende periode. Med indførelsen af fortegnelser over udgivet historisk litteratur i litteraturhæfter fulgte en praksis med ganske omfattende bibliografiske oplysninger, kaldet recensioner, der kategori for kategori kommenterede udgivelserne, og disse nærmede sig mere og mere signerede anmeldelser. Men det ændredes, da Ellen Jørgensen overtog redaktionen 1924.

Den danske historiske forening 1924-1932

Arups egen udtræden af bestyrelsen d. 23. juni 1924 må være kommet bag på flertallet, selvom dette allerede i et stykke tid synes at have fået nok – således fremgår det af et brev december 1923 fra Ellen Jørgensen til Steenstrup, hvor hun om det umulige i at samarbejde med Arup skriver: 'Til Sommer maa der ske en Forandring i Styrelsen for dette kan ikke blive ved; og det var sket allerede forrige Sommer om ikke Hensynet til Linvald holdt os tilbage.'⁵⁴ Under alle omstændigheder blev årsmødet, der efter vedtægterne skulle holdes inden udgangen af juni, først afholdt i oktober. Man havde udsat det til nu for at give medlemmerne bedre mulighed for at deltage, forklarede formanden (Mackeprang). Under punktet bestyrelsesvalg, hvor formanden var på valg og erstatning for Arup og Fontenay skulle findes, tog Arup ordet og fremlagde et fuldt udarbejdet forslag til nye vedtægter for foreningen. Han begrundede det med, at til trods for foreningens økonomiske konsolidering og medlemsmæssige fremgang i de foregående år havde den store vanskelighed været at skaffe bidrag til tidsskriftet; det var nødvendigt, at kredsen af dem, der arbejdede for tidsskriftet, udvidedes. Fejlen var, forklarede Arup, at man endnu anså Historisk Forening for en forening med en bestyrelse, der ved siden af andre opgaver også havde den at udgive et tidsskrift. I virkeligheden var foreningen nu kun et tidsskrift med en redaktion og en kreds af abonnenter. Foreningens vedtægter fra 1876 var forældede, og bestyrelsesvalget var bedst tjent med at afvente en udvalgsbehandling af hans forslag. Aage Friis, der var mødets dirigent, afviste forslaget som en større krænkelse af vedtægterne end det for sent indkaldte årsmøde, og efter nogen diskussion skred man til valg, der gav fuld opbakning til formanden og bestyrelsesflertallet og valgte Poul Nørlund og redaktør Erik Møller ind. Efterfølgende vedtoges, at bestyrelsen skulle drøfte Arups forslag og eventuelt bringe ændringsforlag frem. Det skete ikke, hvad der er umiddelbart forståeligt, når man ser på forslaget: Formålsparagraffen inddrog at fremme også studier af almindelig verdenshistorisk karakter, tidsskriftet skulle udsendes med tre årlige hæfter, to afhandlingshæfter på hver syv ark og et litteraturhæfte på fem ark (dog med mulighed for at erstatte med andre udgivne skrifter); en bestyrelse, der bestod af alle forfattere til bidrag af en vis størrelse indenfor de sidste fem år, med mødepligt (under bødestraf) til halvårslige møder (samt hvis formand, sekretær eller tre medlemmer forlangte det). Skriftligt og hemmeligt valg af foreningens

54 Gissel, s. 144. Med 'Hensynet til Linvald' tænkes formentlig på bedømmelsen af hans indleverede disputats.

formand, sekretær, kasserer og protokolfører, med sekretæren som redaktør, der, bistået af et eller flere redaktionsudvalg, afgjorde optagelse af bidrag, (dog ikke imod samtlige andre udvalgsmedlemmers modstand). Lenin kunne ikke have gjort det meget bedre.

Det må uden videre anses, at Arups forslag var en ren provokation, så meget kendskab til foreningsjura må han have haft. Det nævnes da heller ikke senere i referaterne fra bestyrelsen, der et par uger senere konstituerede sig, med Ellen Jørgensen som sekretær. Det havde hun i øvrigt af hensyn til sit private arbejde store betænkeligheder ved, men 'alle bestyrelsesmedlemmerne lovede dog så meget som muligt at lette hende arbejdet'.⁵⁵ Blandt andet ved at behandlingen og bedømmelsen af de egentlige afhandlinger fordeltes mellem bestyrelsesmedlemmerne efter deres særlige fagkundskab.

I øvrigt var det i høj grad en oprydning efter Arup, der stod på programmet. Man vedtog at samle alle anmeldelser i afhandlingshæfterne, altså droppe den rubrik fra litteraturhæfterne, 'Recensioner', der fulgte litteraturfortegnelsens emnerubrikker, og som vel på den måde kunne foregive at komme lidt mere rundt i genrerne (som topografi, medicinalvæsen, litteraturhistorie), men dog reelt var små anmeldelser inden for kerneområdet. Formanden opregnede, hvad der var af manuskripter, rettede og urettede, afhandlinger i 1. korrektur eller trykkorrektur, og der vedtoges en stribe af anmeldelser til fremskaffelse, rykkere på forskelligt udestående, og 'Frk. Jørgensen skulle undersøge om hvorvidt Frk. Friis ønskede sin afhandling frem' – formentlig i erkendelse af, at dette ikke var en selvfølge, eftersom hun stod på Arups fløj.⁵⁶

Men Ellen Jørgensen, der netop havde afsluttet det omfattende arbejde med etablering af et systematisk katalog over Det kgl. Biblioteks latinske middelalderhåndskrifter, og som det år havde fået Tagea Brandts reiselegat, synes i øvrigt ikke foreløbig at have fungeret som redaktør udover dette første bestyrelsesmøde; funktionerne overtoges allerede ved et udateret bestyrelsesmøde (konfirmeret i december) af redaktør på Berlingske Tidende og formand for Historisk Samfund Erik Møller.

På det nævnte møde stillede Linvald i øvrigt det højst usædvanlige forslag at ledsage litteraturfortegnelsen med 'en på engelsk eller fransk

⁵⁵ Protokollen, bestyrelsesmøde 23.10.24.

⁵⁶ Den kritiske afhandling om Nina Bangs Øresundstoldregnskabs-udgivelse. Protokollen, bestyrelsesmøde 23.10.24.

skrevet kortfattet oversigt over det pågældende års historiske litteratur'.⁵⁷ Forslaget blev ikke til noget, men er måske karakteristisk for en ny åbenhed, der fra disse år i midt-20'erne sætter sig spor i bestræbelser på at deltage i og fremme forskellige sider af det internationale historikersamarbejde, i første omgang det nordiske. Arbejdet med tilrettelæggelsen, sammen med Historisk Samfund, af et nordisk historikermøde i København 1926 fyldte meget i bestyrelsesarbejdet, som det sidenhen kom til at fylde en del i tidsskriftets spalter. Og i foråret 1926 deltog Aage Friis og Linvald begge i en international historikerkonference i Genève, der skulle genoptage det brede internationale samarbejde, der både var afbrudt af krigen og den efterfølgende modstand mod at medtage både aksemagternes og deres allieredes historikere i kredsen. Som så ofte i 1920'erne var det amerikanerne, der kom med det forsonende initiativ – og pengefondene – og således grundlagdes den internationale komité for de historiske videnskaber.⁵⁸ Historisk Forening blev pålagt at organisere en national komite, der skulle forestå de internationale opgaver, udover deltagelse i planlægning af det, der i rækkefølgen fra før krigen blev den 6. internationale historiske kongres i Oslo 1928, også en årligt udkommende international historisk bibliografi, med emnevis samordning og bibliografering af den fortrinsvis internationale og sammenlignende historieforskning, hvert land havde udgivet. Historisk Tidsskrifts traditionelle bidragydere kunne se frem til et stort og måske også besværligt arbejde.

I foreningens historie står årsmødet i juni 1927 givetvis som et af de mest dramatiske; allerede bestyrelsesmødet nogle uger forinden havde givet en forsmag, eftersom mødets eneste punkt var, hvordan man skulle forholde sig til et af Arup fremsat ønske om i tidsskriftet at få offentliggjort hans korrespondance med Aage Friis, redaktøren af den netop genudgivne *Det danske Folks Historie*, om Steenstrups ikke-nævnelse af Arups *Danmarks Historie I* (udgivet 1925) i litteraturfortegnelsen, en undladelse, Friis også havde fundet urimelig.⁵⁹ Bestyrelsen vedtog at afvise ønsket, men udtrykkelig at pointere, at tidsskriftet selvfølgelig stod Arup åbent for videnskabelig polemik. Hvad han selvfølgelig ikke benyttede sig af, han havde jo svoret, at han ikke ville skrive et ord mere i tidsskriftet.

57 Protokollen, bestyrelsesmøde (udat.).

58 9.Rk. Bd.5, s. 111-24.

59 Svenstrup, s. 512, 518.

På årsmødet udfoldede der sig en diskussion, der for læseren af referatet i nogen grad levendegøres af den besynderlige udformning, Linvald gav det, idet han lod Arup og Fabricius gennemse og tilføje deres rettelser og tilføjelser dialogisk i en sideordnet spalte i den håndskrevne protokol, fuldstændig som en filologisk tekstkritisk udgave. – Hvad der ikke kom med, var de råb, vredesudbrud og væltede stole, dagspressen kunne tilføje i den næste dags reportager fra mødet.

I og for sig udsprang diskussionen af et standende diskussionsemne i tidens kontrovers mellem radikale og konservative: om engelsk-orientering kontra tysk-orientering i historiker- og universitetsmiljøet.⁶⁰ Fabricius lagde ud med, som han udtrykte det: helt sagligt, da han intet udestående havde med bestyrelsen, at påpege, at tidsskriftet under den nuværende redaktion var gået betydeligt tilbage. I forhold til Arups redaktørtid var afhandlingerne nu langt ringere – det bedste havde været Heckschers afhandling om merkantilismen. Mackeprang imødegik dette, Linvald supplerede på spørgsmålet, om man negligerede anmeldelse af fremmedsproget og fremmed historie med opgørelser, der viste en betydelig overvægt i den Ellen Jørgensen'ske periode i forhold til Arups langt længere, hvorefter diskussionen drejede over på den netop ovenfor nævnte internationale komités arbejde: om engelske forlag i højere grad end tyske sendte de danske komitemedlemmer publikationer til optagelse i den internationale bibliografi.

Diskussionen viser, hvilken vigtighed de internationale aspekter nu havde opnået. Internationale kontakter, internationale synspunkter måtte sætte sine spor i selv det så udpræget dansk-nationale tidsskrift. Men Arup bragte endnu et tema ind, da han fremholdt det uheldige i, at den nuværende redaktion var uden forbindelse med universitetet. Bag dette ligger, ifølge Svenstrup, en helt konkret episode: Foreningen havde vedtaget at hylde Kr. Erslev ved hans 75-års fødselsdag i december med et festskrift, men havde først sent, omkring 1. april og til en bred kreds, udsendt indbydelse og opfordring om bidrag, med deadline for manuskripter 1. september.⁶¹ Ingen af universitetslærerne, Fabricius og Arup, havde bestyrelsen i forvejen orienteret. Arups harme over denne taktløshed deltes af Fabricius, der på årsmødet stod skulder ved skulder med Arup i angrebet på bestyrelsen for at være uden forbindelse med universitetet, i realiteten, mener Svenstrup, en opslutning til Arups boykot-linie.⁶²

60 Svenstrup, s. 321. Hans Kryger Larsen: Københavns Universitet 1902-36, s. 582, i: Københavns Universitet 1479-1979 bd. II, 1993.

61 Protokollen, årsmøde 15.2.27. Svenstrup, s. 443f.

62 Fabricius skrev først til Historisk Tidsskrift i 10.Rk. Bd.1 (anm. af Arups Danmarks Historie bd. 2).

Uden forbindelse med universitetet, og dermed med alle de unge. En af disse, Astrid Friis, tilføjede på årsmødet: 'Historisk Tidsskrift arbejder i Periferien og har ikke bragt, hvad der bør være Tidsskriftets Hovedindhold: Afhandlinger om dansk økonomisk og politisk Historie. Det er uheldigt, at Foreningens Bestyrelse har saa ringe Forbindelse med Universitetet og den yngre Generation.' 'Er der nogen af de unge, der uberettiget har faaet deres Afhandlinger kasseret eller har været udsat for en Behandling, som de i ringeste Grad kan føle sig brøstholdne over', riposterede Linvald og mindede om, at den nuværende bestyrelse var fremgået af en generalforsamling, 'der var saa talrig besøgt som mig bekendt ingen før eller senere'. Hvortil Arup replicerede: 'Paa den Generalforsamling, hvor M. Mackeprang blev valgt, var Nationalmuseets underordnede Personale meget stærkt repræsenteret'. En ret uforskammet antydning af valgtryk, som Mackeprang havde humor og åndsnærværelse nok til at give igen på med konstateringen: 'Her er mange af Prof. Arups unge Elever tilstede.'⁶³

Men ikke nok til at ændre bestyrelsens sammensætning i mere universitær retning. Linvald genvalgte, og Mackeprang fortsatte sin periode ud, til 1929. Således forblev bestyrelsen helt og aldeles uden umiddelbar erhvervsmæssig kontakt med den studentermasse ved det filosofiske fakultet, der netop i disse år, de fem år 1924-29, fordoblede sit antal.⁶⁴

Andre forhold arbejdede også imod foreningen og dens hovedaktivitet, tidsskriftsudgivelsen. At dømme efter protokollens mødereferater svækkedes økonomien i slut-20'erne, og forskellige forslag diskuteredes: mindre omfang af tidsskriftet, skift af trykkeri, egen distribution mv. Statsunderstøttelsen var faldet drastisk, og de fonde, man normalt søgte, trak foreningen på til andre aktiviteter, herunder det omtalte festskrift til Erslev på 75-årsdagen 1927, Ellen Jørgensens historiografiske afhandling om historiens studium til 1800 (1931), samt en særlig Erslev-afhandlingsudgivelse, der kom 1937, men var længe undervejs. På årsmødet 1928 synes muligheden for en udsoning med den arup'ske fløj at være drøftet, og bestyrelsen vedtog efterfølgende 'i Løbet af det følgende Aar at prøve Mulighederne for at give Bestyrelsen en saadan Sammensætning, at den i højere Grad kommer til at repræsentere alle Afskygninger blandt Historikerne'.⁶⁵

63 Protokollen, årsmøde 27.6.27.

64 Kryger Larsen (1993), s. 479.

65 Protokollen, bestyrelsesmøde 22.6.28.

Om baggrunden herfor var dannelsen af tidsskriftet *Scandia*, hvis første hæfte netop forelå i foråret 1928, vides ikke. Planerne med udgivelsen af *Scandia* gik tilbage til kort efter Arups brud med *Historisk Tidsskrift*, og det må antages, at det var dette, der var den direkte anledning til Lauritz Weibulls initiativ, der for ham også var en reaktion mod hans egen (og Lunds Universitets) marginalisering i den svenske Uppsala-dominerede historikerverden. *Scandia* var tænkt som et tidsskrift for Nordens historie, baseret på den radikale kildekritiks tradition, eller som det hed i målsætningen: 'en genomförd, allt strängare tillämpning av de källkritiska synpunkter [...] Den vill sträva mot obetingat objektivitet. [...] Den historiska vetenskapens mål är att konstatera historiska fakta och att på grundval av dessa klart och exakt framlägga, hur livet, andligt och materiellt, i ett allsidigt orsakssammenhang gestaltat sig i det förflutna'.⁶⁶ Det kunne meget vel blive en skarp konkurrent til *Historisk Tidsskrift*. Allerede polemikken i dansk presse om 1. hæftes Arup-artikel, David og Hall, (se ndf.), der fik en dramatisk udløber i formandsvalget i *Historisk Samfund* i maj 1928, hvor Arups elever og studerende væltede formanden, den konservative Erik Møller, også bestyrelsesmedlem i *Historisk Forening*, og understøttet indsatte Arup, kunne tages som tegn på, at styrkeforholdet mellem de to fløje var ved at skifte til fordel for Arup og mod foreningen og tidsskriftet. Men foreløbig blev, med Aage Friis' genindtræden i bestyrelsen ved årsmødet 1929, i hvert fald repræsentationen for universitetet retableret.

Mens man kæmpede med økonomien og indimellem med stofmangel, og nu i 1929 efter planen skulle påbegynde den 10. række, drøftedes samarbejde med det norske og svenske historiske tidsskrift om 'Meddelelser om udenlandsk litteratur'-rubrikken; under 'Nyt'-rubrikken ønskede formanden, nu Aage Friis, aktuelt stof vedr. den historiske forskning og undervisning særligt i Norden, og man blev enig om 'mere end hidtil at have Opmærksomheden henvendt paa udenlandske Arbejder vedr. dansk Historie'.⁶⁷ På årsmødet 1930 diskuteredes, om tidsskriftet ikke skulle bringe afhandlinger om fremmed historie, ligesom anmeldelser af værker herom, og bestyrelsen erklærede, at man ikke ville betænke sig på at optage sådanne, for så vidt emnet var af større rækkevidde eller almindelig betydning og ikke var specialundersøgelser, der ikke bringer så væsentligt nyt, at 'det med Ære kan bringes frem for et internationalt Forum'. Forholdet var jo, konstateredes det,

66 *Scandia* 1928, hft. 1, omslag.

67 Protokollen, bestyrelsesmøde 13.11.29.

at dansk historisk forskning sysler overmåde lidt med emner fra almindelig historie (hvormed antagelig mentes ikke-dansk historie).⁶⁸

Et andet aspekt af den skærpede konkurrence kom sekretæren, Ellen Jørgensen, ind på i begyndelsen af 1931, nemlig foreningens forhold til Institut for Historie og Samfundsøkonomi: Afhandlinger, der i bearbejdet skikkelse ville være egnede for Historisk Tidsskrift, fremkom nu ofte i mere studiemæssig form i instituttets publikationer, konstaterede hun. Nu var instituttet ikke nogen ny opfindelse, men grundlagt 1927, selvom det vel først nu var begyndt at kaste manuskripter af sig i generende omfang. Problemet var, at det var en del af det arup'ske domæne, om end ikke direkte hans initiativ, så i hvert fald sammen med P. Munch – i starten faktisk også Aage Friis – og dækkende et område, der var totalt fraværende i Historisk Tidsskrift: nyere dansk økonomisk og social historie. Ovenikøbet forskning i nye organisatoriske rammer, med samarbejde og fælles, praktiske målsætninger, der ville gøre op med 'åndsarbejderens [...] behagelige følelse af, at han eller hun ret har udfoldet sin egen højst ejendommelige individualitet', som Arup skrev i sin præsentation af instituttet i dagspressen.⁶⁹

Netop her i begyndelsen af 1931 vendte diskussionen i foreningen tilbage til ønsket om mere grundlæggende ændringer i bestyrelsen og dens bagland. Det ville indebære vedtægtsændringer at udvide bestyrelsen – med to medlemmer – og at flytte årsmødet til et andet tidspunkt; bestyrelsen undersøger nu, og sikrer sig, at de medlemmer af sammenslutningen 'De historiestuderende', der ved særligt arrangement får tidsskriftet til nedsat pris, er klar over, at de ikke er medlemmer af foreningen. Men sekretæren kan berette, at Fabricius ikke vil ind i bestyrelsen, medmindre man også henvender sig til Arup eller Astrid Friis. Han er, hedder det i protokollen, bange for angreb fra Arup-gruppen, og det ville vanskeliggøre hans stilling i fakultetet.⁷⁰ Formanden Aage Friis vil på den anden side intet have at gøre med Arup efter hans ord i nekrologen over Erslev, ser ingen saglig grund til at få Astrid Friis ind i bestyrelsen, men mener heller ikke, at man skal gå videre med sagen foreløbig. Poul Nørlund erklærer gerne at ville træde ud, Erik Møller tilslutter sig, og sekretæren annoncerer sit ønske om at stoppe som redaktør i foråret 1932. Oveni kommer kassererens melding om, at kassen snart er tom, man må regne med underskud i 1932 eller 1933.

68 Protokollen, årsmøde 3.6.30.

69 'Det nye historiske Institut'. Kronik i Dagbladet Politiken, 1. dec. 1927.

70 Protokollen, bestyrelsesmøde 18.2.31.

Afslutningen på dette bedrøvelige møde blev, at Ellen Jørgensen skulle tale uforbindende med Astrid Friis om indtræden; vigtigt var at få klar besked – klart nej, hvis hun ikke ville. Formanden skulle i mellemtiden undersøge nye pengemidler. Begge spørgsmål fandt deres afgørelse på næste møde i marts. Hvad pengene angår, kunne overskuddet ved salg af Erslevs afhandlinger nok tilgå foreningen, og udgiverretten til Erslevs Middelalderens Historie, påtænkt genudgivet af Halvdan Koht, kunne måske også gå til foreningen, forudsat man kunne tale sig til rette med Erslevs enke (!). Aage Friis havde også talt med Fabricius, der nu var mere imødekommende; men Astrid Friis havde til gengæld svaret nej til at gå ind i bestyrelsen sammen med ham. Altså kan vi ikke gå videre med sagen, konkluderede han, og Linvald istemte: 'Vi har nu vist, vi er rede til Udvidelsen.' Hvilket måske var den almindelige holdning, i hvert fald erklærede både Nørlund og Ellen Jørgensen, at de ville fortsætte.⁷¹

Hvilket sekretæren så alligevel ikke gjorde; på det sidste møde 1931 meddelte hun, at hun fratrådte ved afslutningen af indeværende bind (10.Rk. Bd.1).⁷² I øvrigt var det vigtigste spørgsmål til drøftelse et forslag om tættere samarbejde mellem de nordiske historiske tidsskrifter og meddelelser om ikke-skandinavisk historieskrivning, skilt ud i særlige fælleshæfter. Flere udtrykte frygt for, dels at det ville vanskeliggøre medarbejderskab af særligt de yngre historikere, dels at det svenske element skulle få for stærk overvægt – hvis redaktøren blev svensk. Men man blev enige om at fortsætte forhandlingerne.

Alt i alt må man sige, at de sidste fem år af perioden havde givet foreningen betydelige problemer i løsningen af dens opgave: udgivelse af tidsskrift og andre skrifter. Solide økonomiske problemer, der gjorde konkurrencen fra nytilkomne alternativer vanskelig at imødegå, mest fordi disse repræsenterede afvisningsfronten, der havde *blacklistet* tidsskriftet, men også fordi de på forskellig måde stod for nye og attraktive emner, der appellerede til det ekspanderende studentepublikum. En udsoning mellem stridens parter lykkedes ikke, forsøgtes måske heller ikke helhjertet. Var det redaktionelle greb og det foreliggende materiale af en sådan kvalitet, at udfordringen kunne mødes?

71 Protokollen, bestyrelsesmøde 10.3.31.

72 Protokollen, bestyrelsesmøde 23.9.31., referatet ses først at være underskrevet af formanden Aage Friis 26.1.32.

Historisk Tidsskrift 1924-32

Den nye redaktør, Ellen Jørgensen, havde en umiddelbar opgave i at undersøge, hvor lukket døren var efter Arup. Ville Astrid Friis stadig have sin kritiske artikel om Øresundstoldregnskaberne frem? Det ville hun. Kunne man få Albert Olsen til at anmelde Carl S. Christiansens Statshusholdningens historie bd. II? Vistnok ikke, den blev ikke anmeldt, og Olsen anmeldte ikke noget i denne periodes Historisk Tidsskrift. P. Munch anmeldte ikke som ønsket Friis' bog om Danmarks politik 1870, men det var nok ikke derfor. At Poul Engelstoft ikke som foreslået kom til at anmelde Albert Olsens disputats fra 1930, men at det i stedet blev juristen K. Fr. Hammerich, beror på, at man hverken kunne få ham, Neergaard eller Axel Nielsen til det. Og en vedtagelse om at opfordre Arup til at anmelde et bestemt værk, i protokollen benævnt 'Lovudgaven', blev helt sikkert ikke til noget. En sagnhistorisk afhandling af Schütte opfordrede man forfatteren til at sende til Årbog for nordisk Oldkyndighed, men hvis den blev nægtet dér, ville man publicere den; den kom i rækkens fjerde bind. Listen over rejserede manuskripter er kortere end dem, der takkede nej: Dr. Nordmann fik sine 75 kr. i honorar for en anmeldelse af Neiiendam: Det kgl. Teater, som man ikke fandt egnet; en lille afhandling af Arthur Hassø om stemningerne i Danmark under krigen 1870 afvistes, en af Henny Glarbo med tysk emne ligeså, og naturligvis Franz v. Jessens tilbud om et kapitel fra hans bog, der allerede var under udgivelse.

Om den suverænt vigtigste anmeldelse i Ellen Jørgensens redaktørperiode, anmeldelsen af Arups første bind af Danmarks Historie, meddeltes det på bestyrelsesmødet i november 1925 blot, at hun selv og landbrugshistorikeren og Fridericias arvtager på dette felt, Henrik Pedersen, skulle anmelde. Det blev dog retshistorikeren Poul Johs. Jørgensen og ikke Henrik Pedersen, der døde i februar 1926, som anmeldte bogen.

Som det ovenfor fremgår, var bestyrelsen i slutningen af Ellen Jørgensens redaktørperiode i stigende grad optaget af stofmangelen til tidsskriftet, af dets manglende opbakning blandt Arup-kredsen og den stagnerende tilslutning fra det voksende antal potentielle læsere. Diskussionen om afhandlingers og anmelders kvalitet afspejler dette, ligeså overvejelserne om at fravige oprindelige faste principper om helt overvejende at optage artikler om dansk historie. Derimod diskuteredes ikke noget alternativ til den model for en god afhandling, forstået som den kildekritisk dybtgående afhandling med meget snævert sigte, der kumulativt ledte til gradvis større erkendelse gennem

indpasningen af stadig flere brikker til et samlet helhedsbillede, som imidlertid oftest viste sig at have sin begrænsning i et nationalt politisk-konservativt univers.

I samtiden beklagedes ofte nok, at analysen ikke havde formået at skabe et samlet helhedsbillede endnu, en syntese, ovenpå den skarpsindige kildekritik og den massive kildeudgivelsesindsats. Den modvægt, den kildekritiske erslevske skole reelt havde udgjort til et dominerende nationalt-konservativt helhedspræget historiesyn, svandt gradvis ind i takt med, at analysen ikke formåede at skabe en ny syntese, eller, når det så trods alt skete, som med Arups Danmarks Historie, at dens utvivlsomme ensidighed af forfatteren selv blev fremstillet og sikkert også forstået som en af analysen umiddelbart immanerende sandhed, stilistisk blot anlagt i, hvad Arup selv senere kaldte 'Hvitfeldts absolutte stil'.⁷³ 'Danmarks Historie I' blev hurtigere end rimeligt et monstrum, en besværlighed, der krævede særlig agtpågivenhed, fordi det ikke overholdt almindelige videnskabelige normer og havde teorier og sammenligninger, der ikke helt kunne tages alvorligt. Når Erslev ved en lejlighed kaldte Arup 'Danmarkshistorikeren', lå der nok en ironisk distance: at skrive 'danmarkshistorie' snarere end 'Danmarks historie'.⁷⁴

Der er i øvrigt den sproglige besynderlighed ved det for en dansker mundrette udtryk 'danmarkshistorien', at man ikke, hverken i Sverige eller Norge anvender en tilsvarende kammeratlig omgangsform med nationens fortid: Svenskere taler ikke om sverigehistorien eller sven-skerhistorien. Udtrykket har vel en lidt grundtvigsk valør, som Erslev ved den pågældende lejlighed måske også ville hæfte på Arup. – Men først og fremmest var det i den erslevske tradition også fortsat sådan, at man ikke vandt videnskabelige sporer ved at skrive en videnskabelig syntese; Arups forsøg blev, som det hedder i en senere analyse, 'reddet' ind i normalvidenskaben ved [...] den kollegiale understregning af at forsøget er privat'.⁷⁵

Det helhedsprægede nationalkonservative historiesyn var der jo imidlertid hele tiden og havde stadig sin bastion, Steenstrup, som kontinuiteten, men også Vilh. la Cour og andre. Der er ikke belæg for i bestyrelsesreferaterne at påstå, at de blev tilgodeset, men de kunne jo

⁷³ At også syntesen, syntesefasen i den videnskabelige proces, for Arup i sidste ende var underlagt objektive kriterier, er en vigtig pointe i vurderingen af Arup og for forståelsen af holdningen til ham i samtiden, fremhæver I. Floto i: Erik Arup og hans kritikere, HT 78, s. 478, såvel som Ladewig Petersen, s. 140-45.

⁷⁴ Svenstrup, s. 430.

⁷⁵ Hanne Eriksen m.fl.: Dansk historievitenskabs krise. En undersøgelse af dansk historievitenskabs tradition, 1975, s. 201.

fyldte. Og Steenstrups særprægede syn på sagatraditionen og la Cours ordrige men hovedløse forsvar for dronning Tyras særstatus i, netop: danmarkshistorien, bekom vist ikke redaktøren helt vel. Man fornemmer i hvert fald en vis tilfredshed, da Erslev tog til genmæle, jf. nedenfor.⁷⁶ Men afvise det, det gjorde man ikke. Ejheller Gudmund Schüttes afhandling kunne man afvise efter forsøget på at få den afsat til anden side.

De nye tendenser inden for økonomisk, social og oversøisk historie efter 1927 blev dog løbende omtalt og bøger herom anmeldt. P. Munch præsenterede Institut for Historie og Samfundsøkonomi (IHS),⁷⁷ hvor behovet for samarbejde mellem flere forskere indenfor historie og samfundsøkonomi fremhævedes med baggrund i, at kildestoffet på disse områder var blevet så overvældende, at den enkelte ikke magtede det. Instituttets udformning og arbejdsopgaver må have virket ganske fremmedartede og imponerende for den akademiske læser af tidsskriftet: Samvirke af folk med forskellige interesser og synsmåder. Støtte fra Carlsbergfondet og Rask-Ørsted-fonden, lokaler fra staten. Bestyrelse af universitetslærerne i historie og samfundsøkonomi, foruden chefen for Statistisk Departement, finansministeren, N. Neergaard, Arup og andre, herunder adskillige politikere; straks ansættelse af 10 kandidater og studenter fra de to studieområder. Og arbejdsopgaver: forholdet mellem arbejdere og arbejdsgivere, undersøgelse af konjunktursvingningerne efter 1857, udgivelse af kvartalsskrift (*Økonomi og Politik*), samt Rigsdagens særlige præmieopgave: at skildre stænderforsamlingernes historie. Hvortil kom arbejdet med kartoteksindeks, registre etc., den hele præsentation af Munch rundet af med omtalen af tilsvarende udenlandske institutter, hvormed man ville samarbejde. – Alt i alt en konstruktion, der ledte tanken hen på de prestigefyldte naturvidenskabelige institutter, hvad der vel også var idealet for nogen. Man kan her tilføje, at årene 1927-29 er gennembrudsår for økonomisk historie, i England og Frankrig mere end i Tyskland, der fortsat var præget af den konservative historisme i skikkelse af Friedrich Meinecke.⁷⁸

Men tidsskriftet havde dog glæde af, at en del af instituttets medarbejdere også anmeldte og oplyste inden for deres arbejdsfelter, således Georg Nørregaard, Harald Jørgensen, Povl Engelstoft og Hans Jensen, helt uafhængigt af Arups bandlysning. I det hele taget må man sige, at

76 Omvendt finder man en lignende skepsis overfor Ellen Jørgensen fra Steenstrups side i hans store anmeldelse af hendes 'Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil år 1800'. 10.Rk. Bd.2. s. 369-79.

77 9.Rk. Bd.5, s. 331-33.

78 I. Floto: *Historie* (1985-2007), kap. 3.

der i hæfternes anmeldelser og 'Nyt fra...'-rubrikken orienteres ganske bredt og dybt, stadig med hovedvægt på politisk og nordisk historie. Rubrikken 'Anmeldelser' var dog reserveret bøger om dobbeltmonarkiet med hertugdømmer og bilande, gerne på tysk.⁷⁹ Ses alene på stoffet i Nyt fra-rubrikken, var omtale af bøger, begivenheder og personer ikke overraskende koncentreret om det dansk-nordiske, der udgjorde rundt regnet halvdelen af indførslerne, mens tysk/tysksproget stod for knap 30 pct. af referencerne, og engelsk og fransk ret ligeligt delte den resterende omtale.

Den nordiske forbindelse var forankret i tilbagevendende historikermøder, og tidsskriftet gav spalteplads til fyldig omtale, således af det 4. nordiske historikermøde i Sorø sommeren 1926, med kort resumé af de afholdte foredrag, der ud over hvert lands præsentation af dets aktuelle historieforskning, dens kilder og organisation overvejende beskæftigede sig med emner før 1750. Danske bidrag var fra Lis Jacobsen om runemindesmærker som grundlag for historisk forskning, Nina Bang om Øresundstoldregnskaberne, mens P. Munch faktisk under overskriften 'Organiseret studium af de sidste årtiers politiske og sociale historie' præsenterede tanker bag ovennævnte institut. Fra Sverige var hovedtaleren Eli Heckscher, hvis foredrag 'Merkantilismen som samfundsopfattelse' tidsskriftet publicerede – en artikel, Fabricius i sin nedsabling af tidsskriftets linie på mødet i 1927 havde set som det eneste lyspunkt.

Samme Heckscher blev 1929 leder af det nyoprettede økonomisk-historiske institut ved Handelshögskolan og Sth. Högskola, og hans professorat i nationaløkonomi omdannedes til et personligt professorat i økonomisk historie. Arup- og Heckscher-eleven Aksel E. Christensen skulle siden fremhæve Heckschers særstilling i hans forsøg på at skabe syntese mellem økonomisk teori på den ene side og historisk metode på den anden: '... på en gang økonom og historiker, forener [han] i sig teoretikerens sans for den horizontale sammenhæng mellem alle et samfunds utallige funktioner med historikerens respekt for kendsgerningerne og udviklingens kronologiske lovbundethed.'⁸⁰ Heckscher anmeldte i øvrigt også Arups bidrag til *Dänische Wirtschaftsgeschichte* – ikke udelt positivt, når han beklagede, at fremstillingen i Arups hånd næsten har umuliggjort den 'sammenlignende kulturforskning', hvortil middelalderens økonomiske historie i særlig grad indbyder, og

79 Eneste undtagelse synes at være anmeldelsen af Astrid Friis' disputats, 9.Rk. Bd.6, s. 314-16.

80 Anmeldelse af Eli Heckschers *Sveriges økonomiske historie*, 10.Rk. Bd.4, s. 149ff.

som Arup i sin udmærkede doktorafhandling [...] har vist sig at beherske'. Navnlig bruger han danske politiske hændelser til at forklare kendsgerninger, der har sidestykke næsten overalt, og som man ellers ikke har fundet anledning til at forklare med nogle begrænsede politiske tilfældigheder. En anden anke er, at han ikke i sine nutidige sammenligninger gør sig nogen anstrengelse for at bestemme ligheden i sammenligningerne mht. til størrelse og proportion. Den vigtigste anke fra Heckscher gik dog ganske enkelt på Arups manglende indsigt i, hvordan det økonomiske liv virker.⁸¹ – Arup passede åbenbart ikke helt ind noget sted.

Samlet må det om Ellen Jørgensens redaktion af tidsskriftet, hendes greb om udfordringen, siges, at den slet ikke er præget af en erklæret, nok heller ikke tilsigtet kursændring. Ellen Jørgensen havde ikke sine elever at sætte i gang, tog, hvad den forrige redaktør havde initieret og efterladt, forsøgte vel endda at fortsætte i personkredsen, men løb hurtigt ind i stofmangel – hvad enten det nu kan tilskrives boykot fra Arup-kredsen eller ej. I den situation ser det ud til, at der ikke var tilstrækkelig standhaftighed overfor driftssikre skribenter som Steenstrup og A. P. Tuxen, eller overfor emner, der gav genklang i dagspressen, som Gorm og Tyre. I nogle tilfælde blev redaktørens egne bidrag tydeligvis pustet op.⁸² Det må videre siges, at hun fortsatte den redaktionelle linje, for så vidt angår rubrikker, dog var der en klar tendens til færre lange artikler, flere småstykker, der nu også kunne være rene litteraturoversigter eller rapporter fra kongresser, i afhandlingsdelen, mens anmeldelser og især 'Nyt fra...' i omfang voksede på bekostning af afhandlingerne (jf. tabel 3).

Artikler 1924-32

Det var normalt, at en ny redaktør markerede skiftet med en indledende signaturartikel i det første nummer; det gjorde Ellen Jørgensen ikke, i stedet var det Holger Hjelholts store artikel om den slesvigske stænderforsamling, der indledte 3. binds 3. hæfte. Hjelholt, arkivar på Rigsarkivet, havde netop forsvaret sin disputats om den danske sprogpolitik i Slesvig mellem den 1. og 2. slesvigske krig og blev i de følgende år

81 10.Rk. Bd.3, s. 104.

82 Det gælder uden tvivl den store afhandling om C. Paludan-Müller, der var tænkt som en historiografisk studie, men, skriver Ellen Jørgensen, 'i Stedet for en kort Redegørelse med skarpe Linier er kommet en Livsskildring, hvori Paludan-Müller selv i stort Maal fører Ordet.' 9.Rk. Bd.5, s. 349-446, citat s. 349.

værdsat som velkrivende leverandør af grundige, kildebaserede administrationshistoriske undersøgelser af forholdene i Hertugdømmerne, således i rækkens 6. bind, hvor han uddybede disputatsens undersøgelse med en redegørelse for forholdet mellem dansk og tysk indenfor den slesvigske gejstlighed, et emne, Aage Friis havde efterlyst i sin opposition, som redaktionen i øvrigt nu bad om lov til at publicere.⁸³ Men her var det den bredere belysning af slesvigske politik under dansk styre, et klassisk arbejdsfelt for danske historikere som Fabricius, Friis og P. Lauridsen, sidstnævnte havde frem til sin død året før været en jævnlig bidragsyder til tidsskriftet. Hjelholts synspunkter på den sønderjyske historie var ikke kontroversielle i nogen måde, præget af en national sympati for det danske og danskheden, som han mente i bund og grund var oprindelig for hele Slesvig – hvorfor han efter Befrielsen hørte til den kreds, der, som Knud Fabricius, støttede Sydslesvigs nærmere tilknytning til Danmark. Men artiklen var jo en del af arvegodset fra Arups redaktørtid, og sammen med enkelte småstykker og anmeldelser var de to sidste hæfter af 3. bind hjemme.

I det næste bind var der endnu et par bidrag fra den gamle redaktørs udlyste eller indsendte manuskripter. Militærhistorikeren A.P. Tuxen var endnu en flittig bidragsyder gennem årene, uddannet officer, nu pensioneret generalløjtnant, men med en bred interesse for krigs- og udenrigshistorie, der udmøntede sig i hovedværket om Den store nordiske Krig, men her var der tale om en portrættering af Treårskrigens officerer: 'Tscherning, Hedemann og Læssøe', mændene bag det succesrige felttog 1848, hvis personlige og militære egenskaber Tuxen blotlagde. Tuxen var senere genstand for nogen polemik i tidsskriftet, da han gik i rette med en norsk historiker, der havde udsendt et nyt storværk om Tordenskjold, hvor det egenrådige og norske element i søheltens militære ageren fik en for ham at se ufortjent andel i succesen på bekostning af den sømilitære strategi. Et 'populærhistorisk' indslag, fandt han, dvs. populært i Norge i 1920'erne, men uden grundlag i datidens opfattelse af dansk og norsk i dobbeltmonarkiet.⁸⁴ Forfatteren, marinekaptajn Olav Bergersen, fik plads til sit svar på kritikken, idet man dog henstillede til ham, at 'enkelte udtryk, som ikke passede med tidsskriftets tone, forandredes'.⁸⁵ Hvad der lå i denne korreks, fremgår ikke, men ser man på den norske forfatters tekst, er den holdt i en

⁸³ Martensen og sprogeskripterne, 9.Rk. Bd.6, s. 364-413. Aage Friis' anmeldelse i Bd.3, s. 407-18.

⁸⁴ 9.Rk. Bd.5, s. 253-81, samt kontreadmiral Topsøe-Jensens kritik af værket sst. s. 282-92.

⁸⁵ Protokollen, bestyrelsesmøde 6.9.27. Forfatterens svar Bd.6, s. 116-32.

vel kammeratlig og hverdagssproglig jargon, som redaktøren rimeligvis forsøgte at rette ind efter gængs videnskabelig sprognorm.

Også efter Tuxens død i 1927 forblev militær- og krigshistorie et gebet for officerer. K.C. Rockstroh var en anden militær ekspert blandt tidsskriftets skribenter, men her kombineres det militærhistoriske ofte med aspekter af samfundsudviklingen, særlig bondestandens historie.⁸⁶ Særstatus havde også stadig cand.polit.er til anmeldelser og kommentarer af økonomisk historie, teologer inden for kirkehistorie etc.

Astrid Friis' kritiske analyse af styrken og (mest) begrænsningerne i Nina Bangs udgivelse af Øresundstoldregnskaberne kunne inddrage det detaljerede kendskab, hendes arbejde i engelske arkiver med engelsk klædehandel i 1600-tallet havde givet hende, men også en del andre overvejende tyske handels- og toldhistoriske udgivelser.⁸⁷ De vægtige indvendinger og den faktisk meget hårde kritik af publikationen, hvis første bind fra 1906 havde indeholdt skibslistor og nu var nået til varestatistikken, gik på det enkle forhold, at varernes oprindelse ikke kunne ses i det udgivne, kun på hvilke skibe de blev fragtet forbi Helsingør. En geografisk analyse af handelsstrukturen var dermed nærmest ikke mulig. Kritikken havde som nævnt den brod, at Bang havde fået Erslevs godkendelse af konceptet, Erslev, der var indbegrebet af historikeren som kompetent kildeudgiver. Men som Arup-elev og våbenfælle sluttede Astrid Friis' optræden i tidsskriftets spalter i øvrigt med denne afhandling/anmeldelse. Indtil videre.

Om disse ovenfor nævnte artikler og bidrag gælder, at de repræsenterer efterslæbet fra Arup. Det samme kan på sin vis siges om Aage Friis' svar på Erik Arups afhandling om David og Hall, sat som spidsartikel i det første nummer af Scandia. Friis måtte simpelthen svare, og på den måde var Arup nærmest stadig aktør på tidsskriftets sider. Aage Friis-artiklen om David er med imponerende 114 sider én stram kilde- og metodemæssig dressur-ridning med en total nedsabling af Arups nonchalance i Scandia-artiklen. Men om emnet og resultatet af holmgangen rammer Bøggild-Andersens vurdering i jubilæumsartiklen 1939 stadig så ganske præcist, at den fortjener at gengives in extenso:

Man tør vist hævde, at striden mindre stod om de metodiske principper end om den måde, hvorpå de bragtes til anvendelse

86 Afhandling om Frederik VI's godspolitik i 9.Rk. Bd.3, s. 1-92, og om den store landbokommission og de militære kollegier 1786-88, 9.Rk. Bd.6, s. 96-101.

87 Bemærkninger til vurdering af Øresundstoldregnskaberne og principperne for deres udgivelse. 9.Rk. Bd.4, s. 109-82.

i de enkelte tilfælde. Ikke mindst interessant var den kendsgerning, at den kildekritiske diskussion i sin kerne gjaldt synet på de personlige forudsætninger og motiver, som lå bag de behandlede kilder, altså et felt, hvor historikerens evne til rigtig psykologisk vurdering var en afgørende faktor. Til ex. var grundspørgsmålet i David-Hall-diskussionen, hvorfor C.N. David 1874 gav en skildring af begivenheder umiddelbart efter Frederik VII's død nov. 1863, som på punkter afveg fra hans i dec. 1863 affattede beretning om de samme begivenheder, om han løj i 1863 og talte sandt i 1874, eller han talte væsentligt sandt i 1863 og huskede galt i 1874, da han var blevet en 80-årig olding, som alene havde sin aldrig stærke hukommelse at bygge på – samt, da Friis var gået nytidshistorikerens vej til arkiverne og havde fremdraget en ny kilde fra nov. 1863 som på afgørende punkter faldt sammen med Davids ældste beretning, om da også denne kildes forfatter, den engelske gesandt i København, løj i 1863 og hvorfor han gjorde det. Følte læseren sig ikke overbevist af hvert af de fremsatte argumenter, sad han dog tilbage med overbevisningen om, at der nok lod sig finde interessante detailproblemer i det 19. årh.s danske historie' ⁸⁸

For både Arup og Friis stod og faldt sagen i sidste ende med 'den indtrængende forståelse'. En forståelse, der blev anvendt på David og Davids motiver i den sprængfarlige situation op mod krigsudbruddet i 1863, og som blev ved med at dele vandene indenfor 'hattemagerlauget' langt op i 1950'erne.⁸⁹

Men også for de følgende hæfters afhandlinger gælder, at den redaktionelle hånd unddrager sig præcis bestemmelse; som ovenfor angivet ved vi, at Erik Møller besørgede redaktionsarbejdet fra slutningen af 1924 til begyndelsen af 1926, selv om det nok har været Ellen Jørgensen, der har opfordret til og udvalgt indkomne artikler. Blandt 4. og 5. binds større artikler finder vi arkivar Henny Glarbos lærdomshistoriske oversigt over danske adelsmænds udenlandsrejser i tiden 1560 til 1660, der byggede på privatarkiver i Det kongelige Biblioteks håndskriftsamling, så der er en ret oplagt sammenhæng.⁹⁰ Samme Henny Glarbo fik i øvrigt afslag på en afhandling med udenlandsk emne, så måske var de traditionelle udgivelseskriterier stadig intakte, trods tidsskriftets

88 10.Rk. Bd.5, s. 141-42.

89 Svenstrup, s. 409-16.

90 9.Rk. Bd.4, s. 221-74.

åbenbare vanskeligheder. Og så kunne redaktørerne jo også selv bidrage: Erik Møller havde nogle mindre afhandlinger og Ellen Jørgensen sit portræt af C. Paludan-Müller. Et par store artikler af Linvald og Friis handlede om det internationale og nordiske historikersamarbejde, Heckschers ovenfor nævnte artikel var *spinoff* herfra; tilbage bliver til eventuelt at tegne redaktionens helt egen linie egentlig blot Vilh. la Cours afhandling 'Kong Gorm og Dronning Tyre', Gudmund Schüttes sagnhistoriske og filologiske artikel 'Dansk kongetals tusindårige tråd', samt landstingssekretær Jens Møllers tekstkritiske afhandling om Orla Lehmanns lod og del i udkastet til Junigrundloven, et udkast, der beror i KBs håndskriftsamling. Altså: sagnhistorie og Saxo-studier.

Man kan spørge sig, om ikke igen Arups skygge ligger over dette: Arup, der netop i september 1925 havde udgivet den første fremstilling af Danmarks historie stort set uden brug af Saxo. Sammenhængen er der naturligvis, men den går længere tilbage, for Arups vedkommende til hans første kontakt med Lauritz Weibull, hvis epokegørende 'Kritiska Undersökningar....' fra 1911 blev indledningen til en meget frugtbar tid for kritisk nyvurdering af den ældre middelalder i Norden. Det gjaldt i Sverige, med Lauritz Weibull og broderen Curt, der gik lige på Saxo-traditionen, det gjaldt Halvdan Koht i Norge, der samtidig stod for en nyvurdering af den islandske sagatradition, og det gjaldt altså Arup. Alle repræsenterede de en radikalisering af kildekritikken, forstået som tilbøjeligheden til at forkaste alle vidnesbyrd, der ikke fandtes grunde til at tro på;⁹¹ radikal i betydningen at udelukke ethvert forsøg på at forlige modstridende kilder, men vælge; og endelig, radikal ved at forkaste kilden i sin helhed, så snart urigtige enkeltheder var påvist. Andre nordiske kilder fik samme behandling, således Adam af Bremen, af Bernhard Schmeidler (1917) og Peitz (1919). Arup havde anmeldt dem begge engageret i Historisk Tidsskrift.⁹² Disse positioner var selvfølgelig ikke ukendte i samtiden, tværtimod var de en del af den historiografiske fortælling, som Bøggild-Andersen tegnede ved 100-årsjubileet. Men hans skildring var naturligvis præget af, at konflikten stadig var en realitet og uforsonligheden mellem parterne intakt.

For en national traditionalist som la Cour var sammenhængen tydeligvis at redde historien om Tyre som Danmarks bod, hvilket viste sig mere end vanskeligt. Artiklen blev publiceret sommeren 1927, netop da der i dagspressen førtes en stor strid om, hvorvidt tilnavnet

91 Birgitta Odéns formuleringer i: Lauritz Weibull och forskarsamhället, 1975, s. 162f.

92 Svenstrup, s. 348. Anmeldelser i 9.Rk. Bd.2, s. 348-58.

Danebod overhovedet gik på Tyra, en strid, la Cour og Steenstrup kastede sig ud i, med angreb på Erslev for 'kompromittering af den historiske videnskabelighed'. Som i en tidligere lignende situation (Niels Kjeldsen-episoden, ovf. omtalt) følte Erslev sig kaldet til 'at belyse sagen alsidigt og lidenskabsløst', og redaktøren rykkede lidt rundt på det planlagte indhold, så Erslevs svar kunne publiceres i førstkomende hæfte.⁹³ Det var et ganske sarkastisk svar, der rettede sig mod la Cour mere end mod Steenstrup: 'At Steenstrup staar fremmed overfor Kildekritik, er jo ikke noget nyt, men la Cour da, som dog er smittet af denne moderne Sygdom!'⁹⁴ Konklusionen er:

Alligevel, i det sidste halvhundrede Aar er der dog, hvad Tyres Historie angaar, naaet adskilligt frem, men det er sørgeligt at maatte konstatere, at Fremskridtene ikke skyldes danske Historikere.

Det var i første Linie en Arkæolog, Engelhardt, der slog fast, at ...[...]. Sophus Müller påviste 1903, at...[...]. Først den svenske Historiker Lauritz Weibull drog...[...]. Ved Drøftelsen i 1927 var det Sprogmand og Litteraturforskere, der saa frisk og modigt paa Sagen, mens de to Historikere Steenstrup og la Cour traadte de gamle Baner.⁹⁵

Erslev trak ikke Arup ind, det ville han sikkert selv have ønsket. Men et af de forhold, som Ellen Jørgensen havde kritiseret Arup for i sin anmeldelse af Danmarks Historie I, angik netop hans syn på Saxo. Det at Arup i stedet for kongernes mand Saxo foretrak Roskildekrøniken, har intet rationelt grundlag, mente hun: 'Professor Arup har i Roskildeanonymen fundet en Historiker, der giver noget af det, han har søgt efter, en Forfatter, der staar som Oppositionens Repræsentant', altså en kilde, der lige så lidt kan bruges som Saxo, hvis man følger den Weibull'ske radikale kritik. Ønsket om et traditionsopgør stod i vejen for en rationel kritik.⁹⁶

Skal man sætte disse formuleringer på spidsen som redaktionel linie, kunne man se dem som udtryk for, at en rationel debat snarere kunne føres med Steenstrup, la Cour og Erslev end med Arup. Men mere realistisk er det nok, at Steenstrup, la Cour og Erslev var til rådighed, Arup

93 Protokollen, bestyrelsesmøde 6.9.27. Erslevs afhandling 'Dronning Tyre og Danevirke' i 9.Rk. Bd.6, s. 1-53.

94 Samme, s. 48.

95 Samme, s. 49.

96 Ellen Jørgensens anm. 9.Rk. Bd.4, s. 285-97, citatet s. 289.

jo i den grad ikke. Alligevel kunne man godt mene, at en redaktør, der havde ambitionen om at placere sit tidsskrift midt i forskningens brydningsfelt, i de påfølgende fem-seks år kunne have gjort et og andet for at begrænse mytomanien omkring Arup. Som Inga Floto skriver i sin anmeldelse af Svenstrups biografi, så var myten om ham som repræsentanten for en ny og mere moderne kritisk historievidenskab, hvis 'storslåede livsværk blev knust af uforstående kollegers uretfærdige, ja hadske kritik, grundlagt af Arup selv allerede inden fremkomsten af Danmarkshistorien'.⁹⁷ En redaktør kunne måske for at modvirke den bekvemme privatisering af værket have gjort andet end at fylde siderne op med opsatser om Saxo og sagaer, der stærkt nærmede sig sidste salgsdato. I denne periode forekommer det, at redaktionen holdt sig inde i miljøet omkring tidsskriftet og de traditionelle emner.

La Cour står i øvrigt også som en historiker, der forsøgte at slå bro til arkæologerne og overkomme en gammel skepsis, f.eks. i sin disputats, 'Sjællands ældste bygder', der blev rosende anmeldt netop for dette af opponenteren, professor i arkæologi K. Friis Johansen.⁹⁸

Et vidnesbyrd om denne vigtige tendens og samtidig demonstration af, hvor velorienteret om europæiske tendenser, tidsskriftet også holdt læserne, giver oversigterne. I dette tilfælde et lille stykke af Arup-eleven, Svend Aakjær: 'Romere og Germaner'.⁹⁹ Anledningen og hovedindholdet var en oversigt over Alfons Dopsch's forfatterskab, om hvordan han havde ryddet op i den tyske historiske skoles (Bücher, Sombart, Lamprecht) opfattelse af karolingertidens økonomiske struktur og påvist, at den var meget mere udviklet end som så, et synspunkt han udvidede til hele det europæiske rum og til overgangen mellem senantik og tidlig middelalder. Aakjær nævner, hvorledes den tidligere 'katastrofeteori' nu er forkastet: Tidligere forskeres, også Max Webers, opfattelse, at der i det 3. århundrede indenfor senantikken skulle være sket et voldsomt tilbagefald til primitive naturaløkonomiske tilstande er kun den halve sandhed, ifølge Dopsch. Det var altid mere kompliceret, et både-og i stedet for et enten-eller. Videre skriver Sv. Aakjær, at vi her i Norden allerede i nogen tid har fulgt de samme nye linier som Dopsch:

Erslevs sunde og kritiske ånd i valdemarernes storhedstid, Arups æggende og ansporende, men for eensidige hævde af det økonomiske livs betydning for den politisk-historiske udvikling,

97 I. Floto, Myten om Erik Arup HT 106:2, s. 525.

98 Oppositionen trykt i 9.Rk. Bd.5, s. 497-513.

99 9.Rk. Bd.6, s. 278-83.

i 'Danmarkshistorien I', som blot desværre endnu savner Dop-sch's fyldige dokumentation og kildehenvisningsapparat.

Og fra Sverige har vi Sture Bolins hyldest i 'Romare och Germaner', Bolin, fremhæver Aakjær, der netop vandt ry ved at udnytte arkæologiske fund, og som, i parentes bemærket, var overordentlig påvirket af Arup.¹⁰⁰

Det springer gang på gang i øjnene, når man læser svenske kulturhistoriske værker – det være sig nu med historisk, arkæologisk, filologisk eller folkloristisk emne – i hvor høj grad det geografiske og det bygdehistoriske syn på kulturhistorien gør sig gældende i svensk forskning, og for øvrigt også i norsk, langt mindre i dansk. Det er måske nok naturligt for arkæologer når de behandler vore oldfund, men – 'altfor længe er den danske efter-müllerske fortidsarkæologi blevet stikkende i tider og typer; hvornår dukker 'steder og bygder', 'veje og havne' op i deres behandling?¹⁰¹

Det gjorde de måske snart. Dannevirke, Hedeby, grønlandske bosættelser og snart Trelleborg. Netop Trelleborg, udgravet af historikeren Poul Nørlund, der i afhandlingen 'De ældste vidnesbyrd om skyldtaksationen' havde trukket en ny linje omkring de allertidligste danske beskatnings- og besiddelsesforhold fra Arups kildekritiske afhandling 'Leding og ledingsskat i det 13. århundrede', netop Trelleborg kom til at modsige Arups teori om en svag kongemagt i vikingetiden.¹⁰² Men som det fremgår af tabel 3, gav det forhold, at Nørlund også sad i Historisk Forenings bestyrelse i hele denne periode, sig ikke udslag i arkæologiske afhandlinger.

Som det ses af tabellen, er de to næsten lige lange redaktørperioder karakteriseret ved nogenlunde lige mange afhandlinger, mens fordelingen er noget forskellig: Først og fremmest er der et kraftigt fald i afhandlinger med økonomiske emner under Ellen Jørgensens redaktionsperiode og en tilsvarende vækst i personalhistoriske afhandlinger. Dernæst er 'andre emner', først og fremmest etnografi (hovedsagelig Steenstrups artikler) stærkere repræsenteret, kildekritik og kilder derimod noget svagere, i den sidste periode.

100 Nørlund, gengivet hos Svenstrup s. 528.

101 Samme, s. 282.

102 Nørlunds afhandling i 9.Rk. Bd.6, s. 54-95.

Bag denne emnefordeling skjuler der sig en mærkbar udvikling i omfang og fordeling på rubriktyper. Ellen Jørgensen næsten fordoblede antallet af publicerede sider; der blev færre afhandlinger og i det hele færre artikler, og også anmeldelsernes omfang reduceredes. Derimod voksede nyhedsorienteringen betydeligt, ja, den kom vel egentlig først i gang nu. Dens orientering var som nævnt først og fremmest nordisk-tysk, dernæst kontinental, sjældent angelsaksisk og aldrig oversøisk. Og i dens indføjelser var man sikkert behagelig fri for at blive taget til indtægt for den ene eller anden part i den interne danske historikerkonflikt, samtidig med at man kunne drage sammenligninger og se synteser brydes.

Tabel 3. Afhandlingernes fordeling på emner 1917-32

	Arup (1917-24)		Ellen J. (1924-32)	
	Antal	Andel	Antal	Andel
<i>Historie:</i>	21	95 %	23	89 %
Kilder	1	5 %	0	0 %
Kildekritiske afhandlinger	3	14 %	2	8 %
Afhandlinger	17	77 %	21	81 %
Personalhistorie:	(1)	(5 %)	(4)	(15 %)
Politisk historie:	(6)	(27 %)	(8)	(31 %)
Landbohistorie:	(1)	(5 %)	(1)	(4%)
Heraf: Øk. / handelsh.:	(5)	(23 %)	(2)	(8 %)
Militærhistorie:	(0)	(0 %)	(1)	(4 %)
Lærdomshistorie:	(1)	(5 %)	(1)	(4 %)
Varia:	(3)	(14 %)	(4)	(15 %)
<i>Andre emner end historie:</i>	1	5 %	3	12 %
Etnografi	0	0 %	2	8 %
Litteraturhistorie	1	5 %	1	4 %
I alt	22	100%	26	100 %

Tabel 4. Sidefordeling 1917-32 efter rubrikker

	Arup (1917-24)		Ellen J. (1924-32)	
	Antal sider	Andel	Antal sider	Andel
Afhandlinger	895	74 %	1284	58 %
Oversigter/småstykker	50	4 %	256	12 %
Anmeldelser/recensioner	249	21 %	395	18 %
Nyt fra historievidskaben	9	1 %	278	12 %
Nekrologer	11	1 %	15	1 %
I alt	1214	100%	2228	100 %

Den danske historiske forening 1932-42

Da Axel Linvald i 1931 accepterede at overtage redaktørhvervet efter færdiggørelsen af det igangværende bind,¹⁰³ blev der samtidig stillet et mindre beløb til hans rådighed som betaling for lønnet medhjælp; det havde man tidligere tilbudt Ellen Jørgensen, der dog ikke havde ønsket det. Men det er udtryk for, at arbejdet var anset for belastende og vigtigt.

Bestyrelsen bestod på dette tidspunkt af formanden Aage Friis (fra 1929), Ellen Jørgensen og Axel Linvald (begge fra 1919), samt Erik Møller og Poul Nørlund (begge fra 1924). I 1933 trådte begge sidstnævnte ud, og i stedet indtrådte bibliotekar på Det kongelige bibliotek C. O. Bøggild-Andersen og Frantz W. Wendt, undervisningsassistent, senere lektor i historie og samfundsøkonomi ved Københavns Universitet. Man havde igen forsøgt at formå Fabricius til at tage mod valg, men forgæves. Begge nyvalgte var bredt orienteret internationalt og havde studeret i udlandet, i henholdsvis Sovjetunionen og Frankrig. Bøggild-Andersen havde netop gjort sig bemærket ved sin store afhandling i tidskriftet om Hertugdømmerne og Danmark i Nytiden, en gennemgang af den holstenske godsejer Paul v. Hedemann-Heespens store kritiske

værk om Slesvig-Holstens nyeste historie.¹⁰⁴ Wendt var kendt som en engageret underviser med samfundsmæssigt engagement, og var tidligt inddraget i arbejdet i Institut for Historie og Samfundsøkonomi, først som sekretær og siden som leder af dets afdeling for historie.¹⁰⁵

I de første år af 1930'erne er oplysningerne om foreningens aktiviteter i forhandlingsprotokollen sparsomme og mødereferaterne kortfattede, ja, mangler endog for årsmødet i 1933, der formentlig ligesom året før og også sidenhen blev afholdt i april, en placering, der øjensynligt var begrundet i vanskeligheden ved at samle medlemmerne umiddelbart før sommerferien. Tilsyneladende hjalp det dog ikke at flytte årsmødet, i hvert fald var der ved årsmødet i april 1936 ikke mødt andre medlemmer end bestyrelsen, og det endda minus Ellen Jørgensen. Til gengæld bliver protokollen, der stadig overvejende var et beslutningsreferat, med Wendt som pennefører nu noget mere meddelsom.¹⁰⁶

En af de sager, der var igangsat tidligere, planerne for udgivelse af fællesnordiske orienterende litteraturhæfter om årets udgivne historiske publikationer, kom lidt videre, men stod og faldt med fondsstøtte, også i de andre nordiske lande.¹⁰⁷ Det lykkedes tilsyneladende ikke, og i 1936 kørte sagen fast. Men den altid internationalt orienterede Aage Friis ville nødtigt opgive tanken om et fællesnordisk samarbejde realiseret under en eller anden form. Heldigt var det, at de to nye medlemmer (Wendt og Bøggild Andersen) da foreslog, at man af hensyn til formålet, at 'sprede størst mulig belæring om fremmed litteratur navnlig blandt gymnasielærerne', kunne starte med at udveksle særtryk af 'Nyt...' -rubrikkerne til uddeling blandt de nordiske tidsskrifters læsere.¹⁰⁸ – Det var vistnok første gang, den stillingskategori overhovedet blev nævnt i foreningens protokoller. At forslaget strandede, formentlig på den ekstra trykudgift, kan ikke undre, og at Wendt allerede dengang var engageret i nordisk samarbejde, overrasker heller ikke. Men der var også en anden side af sagen, knyttet til arbejdet med undervisning og historiebøger i skolen, som foreningen gennem sit nordiske og internationale arbejde tog del i: forsøget på at rense lærebøger i historie på alle niveauer for nationale klicheer og fordomme overfor andre lande.

Dette arbejde gik tilbage til initiativer taget både af Folkeforbundet og på nordisk plan af foreningen Norden kort efter verdenskrigens afslutning. I en oversigtsartikel i tidsskriftet i 1934 redegjorde Harald

104 10.Rk. Bd.1, s. 257-325.

105 Linier i dansk historieskrivning, s. 103.

106 Protokollen, årsmøde 20.4.36.

107 Protokollen, bestyrelsesmøde 27.1.32.

108 Protokollen, bestyrelsesmøde 24.3.36.

Jørgensen, allerede da mangeårig medarbejder ved Institut for Historie og Samfundsøkonomi og nu arkivar i Rigsarkivet, for de tidlige forsøg (1921) på gensidig gennemgang af de nordiske lærebøger, der strandede på norsk modstand, de mange senere kommissioner og organisationer, der påtog sig at klarlægge lærebøgers rolle i misinformation og nationalisme, og vel at mærke nå til gensidigt forpligtende traktater mellem landene.¹⁰⁹ Til dette kom hurtigt diskussion af undervisningens indhold – i stedet for den ensidige undervisning i politisk historie i højere grad at lægge vægt på den socialøkonomiske side af menneskehedens udvikling og heller ikke glemme den almindelige civilisations historie – såvel som dens form. I Danmark var rammen herfor den såkaldte skolebogskommission, nedsat 1930, med bl.a. Arup og Julius Bomholt, hvis betænkning fra 1933 var genstand for livlig drøftelse. På nordisk plan var man i begyndelsen af 1933 kommet frem til at nedsætte nationale komiteer, men internationalt konstaterede Harald Jørgensen, at 'de øjeblikkelige ydre forhold ikke er bevægelsen gunstige. Det sidste aars politiske udvikling har bragt ideer og forestillinger i højsædet, som man for længst troede endelig var manet i jorden'.¹¹⁰ Arbejdet i foreningen Norden af rapporteredes i 1937, i den publikation, som Th. Müller gennemgik.¹¹¹ Samtidig var der dog sket det, at faghistoriske organisationer i Frankrig og Tyskland var enedes om en tysk-fransk historikeroverenskomst, der punkt for punkt formulerede en fælles accept af synspunkter på nationale stridsspørgsmål, herunder et enkelt vedrørende den tyske annektering af danske områder 1864, hvor formuleringen uheldigvis ikke var i overensstemmelse med de historiske kendsgerninger – som danske historikere opfattede dem. På forespørgsel fra et medlem diskuterede bestyrelsen, om man skulle komme med en redegørelse for det danske synspunkt, men man enedes om, som der står, 'at lade Friis overveje Sagen, eventuelt med Povl Bagge'. Det drøftedes også, om man skulle tage initiativet til etablering af en dansk-tysk 'accord', og om hvem der i givet fald skulle føre forhandlingerne, men her enedes man om intet at foretage sig foreløbig, men 'Friis og Linvald ville under Haanden føre orienterende Samtaler til forskellig Side for at faa Stemningen i ansvarlige Kredse overfor Spørgsmaalet opklaret.'¹¹²

109 10.Rk. Bd.2, s. 619-49.

110 Samme, s. 649.

111 10.Rk. Bd.4, s. 356-63.

112 Protokollen, bestyrelsesmøde 21.9.37.

Disse formuleringer er de eneste inden 9. april 1940, der i protokollen røber, at der måske kunne være et problematisk forhold mellem dansk og tysk i tiden efter januar 1933. Hvilket blot viser, at foreningen var en tidsskriftsudgivende forening, der var nogenlunde afklaret om, hvad der skulle stå i tidsskriftet herom, og hvad de forfattere, man stillede spalteplass til rådighed for, mente. I et følgende afsnit berøres et par af de indlæg, der fremkom. Men sammenlignet med f.eks. svensk Historisk tidsskrift var der ikke i 1930'erne en større debat om tyske historikers vilkår under det fremvoksende nazistyre.¹¹³

Økonomien og stofmangelen var derimod stadigt tilbagevendende temaer. På årsmødet 1934 diskuteredes et forslag fra magister Vitus Gay om i lighed med Historische Zeitschrift at starte en række af selvstændige afhandlinger i stil med det tyske tidsskrifts 'Beihefte'; det ville aflaste tidsskriftet for alt for omfangsrige bidrag, og yngre forskere kunne få deres arbejder frem, argumenterede forslagsstilleren. Vitus Gay, der året efter var medansøger til professoratet efter Aage Friis, men trak sig før professorkonkurrencen, havde muligvis sine egne studier over junigrundloven i tankerne, men hverken disse eller forslaget kom nogensinde videre; forslaget blev lagt ad acta, det var ikke spalteplass der var problemet.

I september 1934 planlagde bestyrelsen, hvorledes man skulle markere sin suverænt ældste medarbejder, Joh. Steenstrups 90-års dag i december. Den første afhandling af ham i tidsskriftet var fra 1878, den sidste stod i det sidst udkomne hæfte, og man enedes om det skrift, foreningen skulle udsende, og om at søge Carlsbergfondet om de fornødne penge. Carlsbergfondet havde som nævnt bekostet den tobinds udgave af Erslevs 'Afhandlinger', der snart ville foreligge, og formanden Aage Friis foreslog, at medlemmerne kunne købe den for 4 kr.¹¹⁴ I samme forbindelse drøftedes muligheden af at forbedre foreningens økonomi ved noget så enkelt som kontingentforhøjelse. Forholdet var imidlertid, at foreningens vedtægter i § 3 fastsatte kontingentet til 4 kr. for ordinære medlemmer; det havde det været siden 1839, så vedtægtsændringen måtte afvente næste årsmøde. At der i den forbindelse faktisk var nogen betænkelighed ved at ændre den næsten hundredårige pris, ses af, at den oprindelige tanke på mødet, en fordobling, blev reduceret til 6 kr., og af at man forinden havde bestemt, at alle medlemmerne skulle have Erslevs Afhandlinger gratis, eftersom man faktisk var

113 Jf. Schück, s. 122-24.

114 Protokollen, bestyrelsesmøde 20.4.36.

et hæfte bagud. – De blev, som det var kutyme, tilsendt medlemmerne lige inden årsmødet 1937.

Med den uvilje mod at ændre noget kan det ikke undre, at medlemsbidraget var det eneste punkt i vedtægterne, man pillede ved i 1937. Og den omstændighed, at man lod det være op til fremtidige generalforsamlinger at fastsætte det, affødte faktisk nogen skepsis. Bestyrelsens kollektive ansvar for redaktionen fastholdtes, ligeså formålsparagraffen; men den var jo også lige ændret (1876). Efterfølgende vedtoges efter revisorernes henstilling en omfattende omplacering af foreningens midler til mere indbringende papirer; foreningen var på vej ind i det 20. århundrede.

Bestyrelsen brugte i disse år en del tid på at forberede foreningens jubilæum og festskrift. Første gang dette blev nævnt, var i protokollen i januar 1936, og bestyrelsen fandt hurtigt frem til at 'fejre Jubilæet for Europas ældste endnu eksisterende almen-historiske Tidsskrift med Afholdelse af et nordisk Historikermøde i Danmark.' Hvilket forudsatte, at nordmændene var parat til at bytte tur. Man undersøgte muligheden af et hundredårshæfte i form af en biografi om Molbech, og først Fabricius, siden overbibliotekar Carl S. Petersen, blev spurgt, begge sagde dog nej. En overgang var man inde på at lade historikermødets foredrag udgøre festskriftet, da mødets tema efter planen skulle være nationale og liberale ideer med baggrund i det 19. århundredes første halvdel; men det kunne man så ikke få nordmændene med til.¹¹⁵ Senere diskuteredes en kildeudgave: A.D. Jørgensens breve, og det besluttedes, at festen tillige kunne markere 50-året for arkivvæsenets (Rigsarkivets) nyordning. I august 1937 gav Ellen Jørgensen tilsagn om at skrive Molbech-artiklen, i februar 1938 lovede Bøggild Andersen et bidrag 'om HT som et Spejl af tiden'; spørgsmålet var, om der derudover skulle ydes noget litterært. Måske Ellen Jørgensens Historieskrivning i det 19. århundrede, som hun arbejdede på? Det blev dog hurtigt klart, at den ikke blev færdig, så i stedet suppleredes jubilæumshæftet med diverse biografiske fortegnelser, således at omfanget kom op på respektable to normalhæfter.

Midt i dette ret intense mødeforløb blev bestyrelsen konfronteret med et frontalangreb fra Arup, der i en artikel i Scandia havde set tilbage på 400 års historie ved Københavns Universitet og dér udtalt, at Steenstrup hele sit liv var en ufortrøden bekæmper af al kritisk forskning og havde forsinket den ved universitetet i 50 år:

¹¹⁵ Protokollen, bestyrelsesmøde 16.11.37.

Da Steenstrup døde 1935 [...] var han fuldstændig sejrherre, fordi det næste og næstnæste slægtled af danske historikere sluttede helt op om ham og lod ham i de sidste ti år af hans liv aldeles beherske vort eneste videnskabelige historiske tidsskrift. Når Dansk Historisk Forening, der udgiver det, 1939 skal holde 100-års fest, må denne blive en æresfest for Johs. Steenstrup, som i de 50 år af de 100 var den ledende ånd i Dansk historisk Tidsskrift.¹¹⁶

Hvis Weibull ikke var begyndt at udgive Scandia i 1928, ville dansk kritisk forskning ikke have haft noget sted, hvor den kunne komme til orde, konkluderede Arup.

Det var på mødet i juni 1938, bestyrelsen drøftede Arups Scandia-artikel. Det 'fastsloges, at alle Bestyrelsens Medlemmer i de Perioder, hvor de havde været Medlemmer af Bestyrelsen, ikke har været med til nogen Afvisning direkte eller indirekte af Artikler, der gav Udtryk for dansk kritisk Forskning, heller ikke i den af Professor Arup benyttede Betydning af Ordet', hedder det lidt kluntet formuleret i referatet. Ligeledes, at der på ethvert tidspunkt har været fremsat ønske om medarbejderskab fra alle sider indenfor dansk historievidenskab uanset modsætninger i videnskabelige synspunkter eller personlige forhold. 'Vi er alle vidende om, at der paa forskellige Tidspunkter er sket Henvendelser fra Redaktionen til historiske Forskere, som kunde formodes at føle sig i Modsætning til større eller mindre Dele af Bestyrelsen.'¹¹⁷

Under den videre drøftelse var der fuldkommen enighed om, at professor Arups påstand i Scandia om, at dansk historisk forskning ikke havde haft noget sted, hvor den kunne komme til orde, var fuldkommen ubegrundet. Der drøftedes betimeligheden af, at der fra bestyrelsen som sådan, eventuelt udvidet med de tidligere efter professor Arups afgang fra bestyrelsen udgåede medlemmer (Mackeprang, Nør-lund, Erik Møller), skulle fremsættes en offentlig indsigelse. Derimod udtalte Wendt, Ellen Jørgensen og Bøggild Andersen sig bestemt. Der blev fra forskellige betragtninger enighed om, at der ikke, som sagen ligger, burde fremkomme en sådan kollektiv indsigelse. Linvald fremsatte som sin bestemte opfattelse, at han og han alene og på sit eget ansvar burde komme med en udtalelse, som gav udtryk for bestyrelsens standpunkt. Det var alene Wendt imod, hvad der dog ikke hindrede Linvald i at fremsætte udtalelsen.

116 Scandia, bd. XI, hft.1, s. 13.

117 Protokollen, bestyrelsesmøde 23.6.38.

Der er grund til at trække endnu en enkelt facet af historikerkonflikten frem: Det faktum, at Historisk Tidsskrift i så udpræget grad var et københavnsk tidsskrift, hvis forhold til det jyske universitet forblev uafklaret. Grundlagt på privat initiativ i 1928 som Universitetsundervisningen i Jylland var historiefaget tilkommet 1929; i 1931 fik undervisningen status som selvejende institution, med egne bygninger og navn af Aarhus Universitet fra 1934. Her blev faktisk enkelte af Arups elever ansat, Albert Olsen som docent 1930, professor fra 1934, hvor Johan Plesner overtog docenturet (professor 1938). Adam Afzelius var undervisningsassistent fra 1936, mens andre mere perifert hørte til kredsen, som den landflygtige sociolog Theodor Geiger, først tilknyttet Institut for Historie og Samfundsøkonomi, fra 1938 sociologiprofessor i Århus.¹¹⁸ Et tidsskrift var der også; Jyske Samlinger hed oprindeligt Samlinger til Jydsk Historie og Topografi, og navneforandringen fra 1932 markerer ambitionen om at blive landets andet historisk-videnskabelige tidsskrift, knyttet til det nye universitet. Den danske historiske Forening måtte overveje sin position. Foreningens hovedsæde var og skulle være i København, hvilket man tog meget bogstaveligt: Bestyrelsens medlemmer måtte bo i København, end ikke 'på landet'. Men her reviderede man sin opfattelse, og da Bøggild-Andersen efter Johan Plesners tidlige død 1938 overtog hans professorat, understregede bestyrelsesformanden betydningen af, at Bøggild Andersen trods sin kaldelse til Aarhus bevarede sit sæde i bestyrelsen. 'Det var udtryk for, at Historisk Tidsskrift er organ for de historiske studier ved Aarhus Universitet', udtalte Linvald.¹¹⁹

Til jubilæet, holdt om aftenen på selve dagen d. 14. februar 1939 i Nationalmuseets festsal, var foruden alle medlemmer som betalende deltagere indbudt repræsentanter for de forskellige historiske foreninger og selskaber, for arkiverne og museerne, for trykkeri og forlag, samt, som ikke-betalende, ministeren og departementschefen, formanden for Carlsbergfondet og Videnskabernes Selskab og repræsentanter for de nordiske søstertidsskrifter og Scandia. Alle medlemmer fik festhæftet med Ellen Jørgensens og Bøggild Andersens artikler, et almindeligt hæfte, desuden A.D. Jørgensens breve i udvalg, samt et registerbind over tidsskriftets hidtil udsendte bind. Men så fik de heller ikke mere det år. Hverken Astrid Friis, Albert Olsen eller Arup deltog i jubilæet.

118 Om Århus-miljøet og en historiografisk placering af Alb. Olsen henvises til Kryger Larsen (1983), s. 128f.

119 Protokollen, årsmøde 17.5.39.

På det første møde efter festen, 1. maj 1939, meddelte Linvald som fungerende formand, at Aage Friis, i brev af 2. marts havde tilskrevet bestyrelsen, at han, nu da jubilæet var overstået, ikke ville søge genvalg ved det forestående årsmøde, og at han straks ville nedlægge hvervet som formand. Wendt havde også meddelt, at han trak sig ved årsmødet, da han kun havde ladet sig genvælge i fjor under hensyn til, at bestyrelsen samlet kunne fuldende forberedelsen til jubilæet. Endvidere ønskede han ved sin tilbagetræden at gøre det lettere at foretage en sådan rekonstruktion af bestyrelsen, at Historisk Forenings bestyrelse og tidsskrift kunne blive et samlingssted for alle danske historikere.

Linvald redegjorde derpå for, hvordan han efter opfordring fra Ellen Jørgensen, Bøggild Andersen og Wendt havde henvendt sig til professorerne Albert Olsen og Knud Fabricius med opfordring til begge om at lade sig opstille til valg ved det kommende årsmøde på de to ledigblevne pladser. 'De havde begge sagt ja. Den øvrige Bestyrelse hørte med Glæde, at Rigsarkivarens Forhandlinger var ført til det ønskede Resultat.'¹²⁰

Historisk Tidsskrift 1932-42

Linvalds forskningsmæssige indsats lå i forlængelse af Aage Friis og dennes grundlæggende fremstillinger af den sidste halvdel af 1700-tallets danske reformpolitik; som rådstuearkivar i København og redaktør af Historiske Meddelelser om København havde han udvidet med landbo- og socialhistoriske studier, efter udnævnelsen til rigsarkivar 1934 blev det den aktive nyordning af arkivvæsenet, der optog ham. Hans indsats som tidsskriftets redaktør er vanskelig at karakterisere, men en betydelig åbenhed og smidighed synes at karakterisere den. Han var kommet tidligt ind i bestyrelsen og hørte dog, sammen med Nørlund, stadig til de yngre. Da Wendt og Bøggild Andersen kom ind i 1933, blev de hurtigt inddraget i arbejdet, blandt andet bestemtes det, at indsendte bidrag igen skulle cirkulere blandt medlemmerne i rækkefølgen fra den yngste til den ældste.¹²¹ De fyldigere referater efter 1936 dokumenterer en betydelig uddelegering af de redaktionelle opgaver, men af og til var der opgaver, man ikke kunne afsætte; således den nyudgave af Saxo, som Hans Ræder og Jørgen Olrik i 1931 havde besørget, og som var forberedt gennem talrige afhandlinger i tidsskriftet. Udgaven blev hårdt kritiseret for sine mange unødvendige tekstændringer, og hele

120 Protokollen, bestyrelsesmøde 1.5.39.

121 Protokollen, bestyrelsesmøde 7.2.34.

striden havde antaget så voldsomt tilspidsede former, og foreningen havde så vanskeligt ved at finde en tilstrækkelig kompetent anmelder, at man droppede det. Saxo satte stadig sindene i kog.¹²²

Om det store arbejde med jubilæumsskrifterne var forslagene mange og flere end mulige forfattere, som ovenfor berørt. Tidligt fremførte Wendt et forslag om en sammenligning mellem idéindholdet i den liberale nationale historieskrivning omkring midten af 19. århundrede og vore dages nazistiske nationale historieskrivning;¹²³ om det så kun er med i referatet, fordi Wendt selv skrev det, vides ikke, men tilgangen var jo, at afhandlingerne nok så vidt muligt skulle bryde nye veje, men dog også have den fornødne værdige repræsentation. – I den forstand var en kildeudgave en løsning, der jo også i sidste ende blev valgt.¹²⁴ Man gjorde i øvrigt en del ud af at sikre, at udgaven af A. D. Jørgensens breve (i udvalg ved sønnen Harald Jørgensen) skulle tage hensyn til, at værket ville blive læst i højskolekredse, hvorfor noteapparatet skulle være grundigt, men absolut stå bag i bogen, med tydelig henvisning til brødtekstens sidetal, med klummetitlen tydeligt angivende, hvilken side noten henviste til etc.

Nogle emneområder kan man undre sig over, fortsat havde redaktionens bevågenhed, således teaterhistorie, hvor man både accepterede en anmeldelse og selv rekvirerede.¹²⁵ Man holdt sig i øvrigt vedtægternes formålsparagraf overordentlig efterrettelig, den danske tilknytning var helt uomgængelig for afhandlinger; for oversigter og småstykker var der lidt spillerum, mens anmeldelser af almindelig historie, hvis dansk forfatter, samt nordiske landes historie, forekom.

Det ville være interessant, i lyset af Arups udtalelser om Steenstrups dominans gennem 50 år, hvis bestyrelsesreferaterne kunne dokumentere en hensyntagen til ham eller afvisning af Steenstrup-kritiske artikler eller skribenter. Men det er ikke tilfældet. Det ville omvendt også være overraskende, hvis der stadig blev appelleret til Arup, Astrid Friis og Olsen om bidrag på det ene eller andet område. Man forespurgte i forbindelse med professorkonkurrencen 1936 om publicering af deltagernes selvvalgte forelæsninger, men Albert Olsen, og også Bøggild Andersen, havde afvist. Men som det vil fremgå nedenfor, var der en del af de helt unge Arup-elever, der rekrutteredes til at bidrage med orienteringsstof gennem 1930'erne.

122 Protokollen, bestyrelsesmøde 16.1.36.

123 Protokollen, bestyrelsesmøde 20.4.36.

124 Protokollen, bestyrelsesmøde 17.2.37.

125 Protokollen, bestyrelsesmøde 15.6.38.

Som nævnt indvalgte Fabricius og Alb. Olsen selv i bestyrelsen ved årsmødet 1939. I det følgende redaktionelle arbejde mærker man, at Olsen på en række punkter manifesterer sine synspunkter med eftertryk, men også at han efterfølgende tages med på råd, når han, hvad ofte skete, ikke deltog i møderne. Det gælder eksempelvis afvisningen af en artikel om Edvard Holms kildebenyttelse af Viggo Sjøqvist,¹²⁶ og det gjaldt naturligvis også den redaktionelle linie overfor de officielle krav til publikationer efter den tyske besættelse. En anden afvisning gjaldt en af Arups elever, den da netop afdøde Johan Plesner, hvis for lange afhandling af gode grunde ikke kunne reduceres. Og Olsen forbeholdt sig at offentliggøre sin kritik af Friis-eleven Poul Coldings disputats, som Fabricius skulle anmelde.

1930'ernes ideologiske udvikling iagttoges og kommenteredes inden for den store og voksende rubrik 'Nyt fra ...', men afsatte yderst sjældent spor i mødeprotokollen. Egentlig kun, da Aage Friis for en enkelt gang skyld fandt anledning til at anmelde en lærebog i historie for gymnasiet, af Paul Holt, begrundet, som han skrev, i interessen 'for kritisk Rensning af Skolebogs litteratur og hist. Undervisning for tendentiøst og folkeophidsende Stof og Synspunkter.'¹²⁷ Holt har i sin smukt udstyrede lærebog for gymnasiet, skrev Friis videre, 'brudt den uskrevene Vedtægt ved at fremføre en Raceteori, der tjener en aktuel Tendens, som ikke blot er dansk Mentalitet ganske fremmed, men ogsaa strider mod det historiske 'Redelighedskrav', for hvilket Forfatteren i Indledningen gør sig til Talsmand.' Holt, der var orienteret om Friis' anmeldelse i forvejen, havde bedt redaktøren om at få den til gennemsyn, så han kunne svare i samme hæfte. Linvald havde afvist, hvilket bestyrelsen tilsluttede sig.¹²⁸

Det er klart, at besættelsens indgreb i pressefrihed medførte overvejelser i bestyrelsen om redaktionelle indgreb i form af forhåndscensur. På mødet d. 20. maj 1940 var overvejelserne næppe langvarige, der var jo fra Udenrigsministeriets pressebureau udgået direktiver til dagspresse og forlag om de hensyn, der krævedes. Mødet vedtog,

1. at vi af Tidsskriftet udelader Bemærkninger, som har en aktuel antinazistisk Brod, men 2. at vi paa den anden Side ikke vil lade Dagens Begivenheder øve Indflydelse paa Bedømmelse af Fortidens Forhold. Selvom man af den Grund vil stemple Afhandlinger og Anmeldelser som tysk fjendtlige, kan vi ikke tage

126 Protokollen, bestyrelsesmøde 16.6.41.

127 10.Rk. Bd.4., s. 461-65.

128 Protokollen, bestyrelsesmøde 26.8.37.

Hensyn dertil. 3. Samtidig maa det være en Selvfølge at der ikke i Tidsskriftet optages Bidrag, der indeholder Ytringer, som giver Udtryk for tyske nazistiske Synspunkter eller Tankegang eller er præget af nazistisk Terminologi.¹²⁹

Hvorefter man gennemgik korrektoren på samtlige manuskripter under arbejde, hvor sekretæren havde indstregt det indhold, der nu måtte slettes. Et enkelt bidrag, af Heckscher, måtte udgå, da man ikke kunne komme i forbindelse med ham.

Artikler 1932-42

Til trods for de ekstra anstrengelser med festskriftet 1939 var Linvalds redaktørtid ikke specielt produktiv, faktisk var tidsskriftets omfang noget mindre end i Ellen Jørgensens redaktørtid, regnet pr. år. Men det var trods alt mere varieret emnemæssigt, selv om nu al stoffet faldt inden for historie, og hvad angår de deltagende forfattere. Et bredere medarbejderskab er det indtryk, man får ved at gennemblade tidsskriftets enkelte bind.

Der var stadig faste emner og bidragydere, der repræsenterer kontinuiteten. Det gælder det nationale drama i midten af 1800-tallet, og det gælder Aage Friis, der i en artikel, Skandinavismens kulmination, tog endnu en omgang med Arup, som i 1930 i Scandia-artiklen 'Danmarks krise 1863' havde fastholdt teorien om C.C. Halls forestillinger om en omvæltning, en rejsning mod den nye konge og en dynastisk og politisk nordiske union som sikring mod Tysklands truende angreb. Friis havde fremlagt kilder, der viste, at Hall og hans ministerium havde fået klarhed over, at den svenske regering og konge samt svenske skandinaver i øvrigt ikke ville være med til noget i retning af en nordisk union.¹³⁰ Friis stod i øvrigt for den eneste kildeudgivelse i Linvalds redaktørtid, 'Orla Lehmanns Beretning om Ministerskiftet i November-December 1863'.¹³¹ Kildeudgivelser var tydeligvis noget, der hørte fortiden til. Det måtte komme som særskilte publikationer, som Kriegers dagbøger eller A.D. Jørgensens breve. Indenfor samme emnekreds finder vi to artikler af H.J.H. Glædemark til jubilæumsbindet og Holger Hjelholts opsats om våbenstilstanden i den 1. slesvigske krig 1849.¹³² Hjelholt havde deltaget i professorkonkurrencen 1936, og hans selvvalgte forelæsning om

129 Protokollen, bestyrelsesmøde 20.5.40.

130 10.Rk. Bd.3, s. 583-642, cit., s. 640.

131 10.Rk. Bd.4, s. 278-345.

132 10.Rk. Bd.5, s. 190-240, 607-24.

Friedrich Meinecke blev publiceret, såvel som en afhandling om inkorporationen af den gottorpske del af hertugdømmet Slesvig i 1721, en afhandling, der var affødt af hans primære interesse for Slesvigs historie i det 19. århundrede, og hvor han skarpsindigt tilbageviste Erslevs opfattelse af Slesvigs statsretlige stilling.¹³³

Stadigvæk huserede Saxo, og ovenfor omtalte Jørgen Olrik havde en lang, forklarende gennemgang af Saxos historiske kilder. Steenstrup leverede endnu et par af sine opsatser, med punktvis gennemgang af større eller mindre emner af nærmere retshistorisk karakter, og Vilhelm la Cour havde en af sine åndsbeslægtede gennemgange, i dette tilfælde af Adam af Bremens oplysninger om Sven Estridsen, i direkte polemik med et par artikler af Erik Arup i *Scandia*.¹³⁴ – Skal man finde en mulig forklaring på Arups udfald mod Steenstrup – udover paranoia og det, at Steenstrup til sin død havde modsat sig Arups optagelse i Videnskabernes Selskab¹³⁵ – kan man måske forestille sig la Cour tone frem for Arup i Steenstrups forklædning.

Men så var der alt det nye: Hal Koch om middelalderens klostervæsen, Hans Fussings store godshistoriske afhandling om Gjessingholm i 1600-tallet, og Linvalds eget studie over Frederik den Stores statsopfattelse. Johan Plesner, Arup-elev og Rockefeller-stipendiat i Firenze under den store russiske forsker N. Ottokar, havde kastet sig over florentinsk middelalderlig byhistorie i sin fransk-sprogede disputats, og selv om han kun publicerede beskedent (i *Scandia*), kastede han dog et internationalt skær over tidsskriftet ved sin diskussion med disputats-opponenten Knud Fabricius.¹³⁶ Som et særsyn fik man også et historieteoretisk, ja historiefilosofisk, bidrag i arkivar Povl Bagges 'Om historieforskningens videnskabelige karakter'.¹³⁷ I sin blotlægning af det erslevske videnskabssyns problematiske selvforståelse gav han i virkeligheden en nøgle til generationens vanskeligheder med analyse- og syntesebegrebet, med videnskabelig sandhed og med historieforskningens forhold til historieskrivning, i en afhandling, der senere fik klassikerstatus, men dengang passerede stort set ubemærket.

Der var nye emner, og der var frem for alt den yngre generation. Blandt Arups studenter var det ikke anden-generationen af elever, men kun de ældre og allerede etablerede navne som Astrid Friis og Albert Olsen, der boykottede tidsskriftet. *Scandias* danske indslag var i denne

133 10.Rk. Bd.4, s. 69-85, 225-60.

134 Steenstrup: 10.Rk. Bd.2, s. 449-83 og Bd.3, s.1-31. La Cour i Bd.2, s. 484-539.

135 Svenstrup, s. 528.

136 Svenstrup, s. 602. 10.Rk. Bd.3, s. 281-87, 433-39.

137 10.Rk. Bd.5, s. 355-84.

periode netop de to (bortset fra William Norvin og Lis Jacobsen, hvis tilknytning havde anden baggrund), foruden enkeltstående bidrag af Arup-eleverne Johan Hvidtfeldt og som nævnt Johan Plesner. Både Astrid Friis og Olsen tog del i debatten med Heckscher om det svenske kobbers politiske og økonomiske betydning i 1600-tallet, men det ville nok under alle omstændigheder emnemæssigt have ligget udenfor det område, *Historisk Tidsskrift* accepterede – dansk historie var som emne for afhandlingerne totalt enerådende perioden igennem.

Det ser dog også ud til, at tidsskriftets meriteringsmæssige status var uantastet. En hel del af de yngre historikere, der var eller havde været tilknyttet Institut for Historie og Samfundsøkonomi, publicerede jo større arbejder her. Det gælder Hans Jensen, der var knyttet til det rigsdagsfinansierede projekt om stænderforsamlingernes historie og skrev et par afhandlinger indenfor dette emne.¹³⁸ Det gælder også Harald Jørgensen, Povl Engelstoft og Georg Nørregaard. Nørregaard, der siden kastede sig over arbejdsforhold indenfor dansk industri, stod ligesom Arthur G. Hassø for mere maritime indslag i tidsskriftet. Der var skumsprøjt i Hassøs og Georg Nørregaards afhandlinger om henholdsvis koffardifarten nord om Norge i 1500-tallet og salget af de danske besiddelser i Indien og Afrika i midten af 1800-tallet, men så alligevel i begge tilfælde med snor tilbage til dansk politik og administration, selvom Nørregaard godt nok var dykket grundigt ned i Public Record Office, og Hassø havde glæde af en af tidens store publikationer, rigsarkivar L. Laursens 9-binds *Danmark-Norges Traktater 1523-1693* (1907-33), et værk som Bøggild-Andersen satte ind i en større europæisk-historiografisk kontekst i afhandlingen 'Traktatudgaver'.¹³⁹

Der var også allerede på en række områder arbejdsopgaver for Aksel E. Christensen, Arup-elev, men stærkt påvirket af svensk historie, fra Lauritz Weibull til Sture Bolin. Det var netop hans tætte tilknytning til svensk og europæisk handelshistorisk forskning, der satte sit præg på hans mange bidrag til periodens nyheds-rubrik om almindelig historie, og hans store anmeldelse af Heckschers 'Svensk økonomisk historia från Gustav Adolf I' viser den status, Heckschers liberalt orienterede økonomiske historie havde i hele Norden.¹⁴⁰ For økonomisk historie, skrev Aksel E. Christensen, har hans værk [...] betydet, at 'kløften mellem de to kategorier af dens tjenere, økonomien og historikeren, ikke

138 10.Rk. Bd.4, s. 261-77 (Vi alene vide...) samt Bd.5, s. 431-444 (Den politisk-historiske udviklingstanke i de danske forfatningsdrøftelser 1830-48).

139 Traktatudgaver. Til belysning af L. Laursens traktatværk. 10.Rk. Bd.4, s. 369-413.

140 10.Rk. Bd.4, s. 149-81.

føles så skillende som før' – et af tidens tegn på opblødningen af den hårde konfrontation mellem fløjene.

Svensk historie var jo altid lidt større. Og svensk historie kom i løbet af 1930'erne til at indtage en betydelig større rolle i dansk historie og i tidsskriftet end tidligere. Det var *Balticum*, Nordens Middelhav, der kom i centrum, og det var det langt større svenske *akademia*, 20 universitetsansatte mod 3 danske, plus 1 i Århus, med økonomisk historie som disciplin, der var udfordringen.¹⁴¹ Den forankring i det tyske kulturrum, som for den foregående periode dokumenteres i *Nyt fra rubrikken*, hvor anmeldelser af 'almindelig historie', dvs. udenlandske værker, var placeret, gjaldt nok stadig, mere på det politiske end på det økonomisk-kulturelle. Jævnfører man for denne Linvald'ske periode, ser det dog ud til, at koncentrationen om dansk-nordisk er større, 70 pct., men heraf udgjorde svensk historie nok tæt på halvdelen. Den tyske andel er sammenlignet med 1920'erne gået stærkt tilbage til omkring 15 pct, mens den franske og den engelsk/amerikanske historie deler resten nogenlunde lige med oversøisk, med almen europæisk og med verdenshistorie, genrer, der først nu optræder i rubrikken.

Tabel 5. Sidefordeling 1924-42 efter rubrikker

	Ellen J. (1924-32)		Linvald (1932-42)	
	Antal sider	Andel	Antal sider	Andel
Afhandlinger	1284	58 %	1558	59 %
Oversigter/småstykker	256	12 %	290	11 %
Anmeldelser/recensioner	395	18 %	372	14 %
Nyt fra historievidskaben	278	12 %	428	16 %
Nekrologer	15	1 %	0	0 %
I alt	2228	100 %	2648	100 %

Sammenligner man endelig fordelingen mellem de forskellige emner for de tre delperioder samt for hele perioden, ses, at den emnemæssige spredning er jævnest i den sidste periode – der dog også har det største

141 Omkr. 1930. Adam Afzelius' opgørelse i 10.Rk. Bd.1. s. 337-46.

Tabel 6. Afhandlingernes fordeling på emner 1917-42

	Arup (1917-24)		Ellen J. (1924-32)	
	Antal	Andel	Antal	Andel
<i>Historie:</i>	21	95 %	23	89 %
Kilder	1	5 %	0	0 %
Kildekritiske afhandlinger	3	14 %	2	8 %
Afhandlinger	17	77 %	21	81 %
Personalhistorie:	(1)	(5 %)	(4)	(15 %)
Politisk historie:	(6)	(27 %)	(8)	(31 %)
Landbohistorie:	(1)	(5 %)	(1)	(4%)
Heraf: Øk. / handelsh.:	(5)	(23 %)	(2)	(8 %)
Militærhistorie:	(0)	(0 %)	(1)	(4 %)
Lærdomshistorie:	(1)	(5 %)	(1)	(4 %)
Varia:	(3)	(14 %)	(4)	(15 %)
<i>Andre emner end historie:</i>	1	5 %	3	12 %
Etnografi	0	0 %	2	8 %
Litteraturhistorie	1	5 %	1	4 %
I alt	22	100%	26	100 %

antal afhandlinger. Der er til gengæld slet ingen afhandlinger indenfor grupperne etnografi, litteraturhistorie og arkæologi. Samlet for hele perioden har statistikken et omfang, hvor man med lidt god vilje kan forsvare at sammenligne med opgørelserne for tidligere tidsafsnit. Gør man det, er den store forskydning sket i årene efter 1879, hvor kildeandelen og andelen for den kildekritiske afhandling falder afgørende. Bortset herfra er der tale om en betydelig stabilitet i emnefordelingen.

Fremstillingen af dette afsnit af tidsskriftets historie har taget udgangspunkt i nogle væsentlige træk i det historiske miljø, der rækker tilbage til den tidligere periode, men som i de behandlede år tager form af en

Tabel 6 (fortsat). Afhandlingernes fordeling på emner 1917-42

	Linvald (1932-42)		Samlet (1917-42)	
	Antal	Andel	Antal	Andel
<i>Historie:</i>	39	100 %	83	95 %
Kilder	1	3 %	2	2 %
Kildekritiske afhandlinger	4	10 %	9	10 %
Afhandlinger	34	87 %	72	83 %
Personalhistorie:	(3)	(8 %)	(8)	(9 %)
Politisk historie:	(12)	(31 %)	(26)	(30 %)
Landbohistorie:	(3)	(8 %)	(5)	(6%)
Heraf: Øk. / handelsh.:	(3)	(8 %)	(10)	(12 %)
Militærhistorie:	(1)	(3 %)	(2)	(2 %)
Lærdomshistorie:	(6)	(15 %)	(8)	(9 %)
Varia:	(6)	(15 %)	(13)	(15 %)
<i>Andre emner end historie:</i>	0	0 %	4	5 %
Etnografi	0	0 %	2	2 %
Litteraturhistorie	0	0 %	2	2 %
I alt	39	100%	87	100 %

konflikt mellem først og fremmest to centralt placerede personer, Aage Friis og Erik Arup. Det kan synes urimeligt at skrive foreningens og tidsskriftets historie ind i og måske også ud fra denne konflikt, men man kommer ikke uden om, at det ville være vanskeligt at finde nogen anden faktor, der på samme måde kunne anskueliggøre udviklingen og eksemplificere den på det historiografiske niveau, der er tale om. Trods alt er der tale om højst en halv snes personer, der har haft ganske godt kendskab til hinanden, konkurreret om stillinger og status ud fra helt særegne, individualiserede erfaringer. Her er ikke brug for videnskabs-sociologi i stor målestok, snarere om psykologi i lille skala.